

BUDDHO

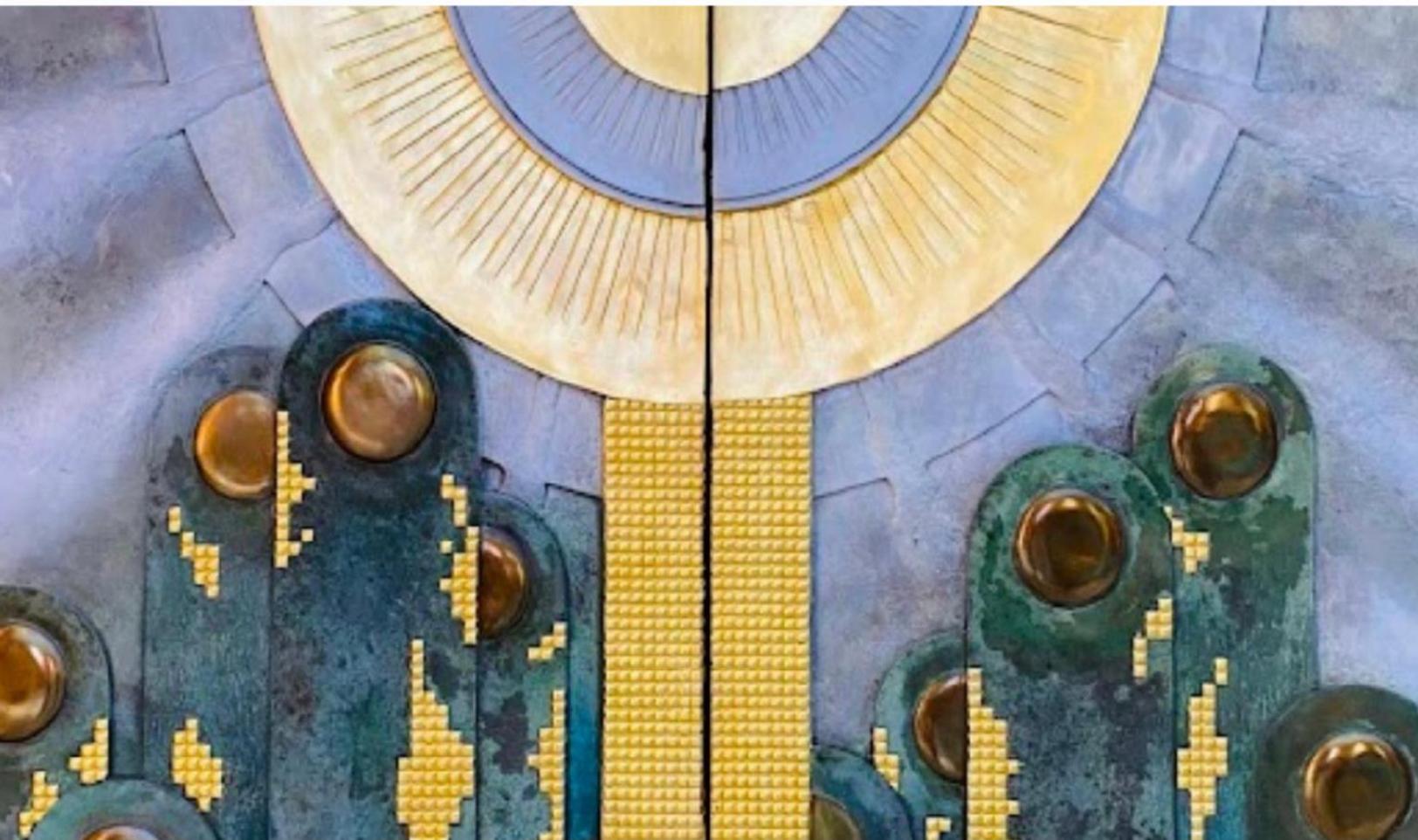
Buddhist Teachings, Scriptures, Practices, and Integrations

<https://so13.tci-haijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (Online)

(Peer-Reviewed and Open Access Journal)

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน พ.ศ. 2568 : Vol. 4 Issue 2 April – June 2025

Buddho Journal

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (ONLINE)

Editor-in-Chief:

พระครูปลัด โชติพัฒน์ อาจารย์สุโภ, ผศ.ดร.

Asst. Prof. Dr. Phrakhrupalat Chotiphat Acharasupho

โทร. +66 646946539

Email: chotipath.the@gmail.com

Email: buddhist.inn.man@gmail.com

บริษัท โนเบล เอ็ดดูเคชั่น จำกัด

99/642 หมู่ที่ 1 ตำบลศิระชะจรเข้ชั้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ
10540 โทร. +66980502649

NOBLE EDUCATION, Co., Ltd.

99/642 Moo 1, Tambon Sisa Corakhe Noi, Subdistrict Bang Sao Thong
District, Samut Prakan Province, Thailand Post Code: 10540
Tel. +66980502649

Email: buddhist.inn.man@gmail.com

BUDDHO

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (Online)

ยินดีต้อนรับสู่ **พุทธโธ** ซึ่งเป็นวารสารสหวิทยาการ บนพื้นฐานองค์ความรู้เชิงลึกทางพุทธศาสนา เป็นการผสมผสานระหว่างขอบเขตของมนุษยศาสตร์มาบรรจบกับความเชื่อมโยงของสังคมศาสตร์ วารสารของเราทำหน้าที่เป็นแหล่งหลอมรวมแนวคิด การวิจัย แนวทางการนำไปใช้ การปฏิบัติ ในมิติทางสังคมสู่โลกปัจจุบันผ่านคำสอนทางพุทธศาสนา ที่กระตุ้นความคิดและการวิจัยที่ก้าวล้ำในสาขาวิชาที่หลากหลายเหล่านี้

พุทธโธ เป็นแพลตฟอร์มแบบไดนามิกของการวิจัยแบบสหวิทยาการ โดยทำหน้าที่เป็นวารสารทางวิชาการ ที่ให้นักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา ได้นำเสนอผลงานที่สำคัญด้วยการบรรจบกันของหลักทฤษฎีทางพุทธศึกษา กับการความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม ศิลปะและมนุษยศาสตร์ วัฒนธรรม ปรัชญา ความเข้าใจทางสังคม ความเฉียบแหลมทางธุรกิจ ความเฉียบแหลมในการจัดการ การศึกษาหลายสาขาเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา และมุมมองทางจิตวิทยา

ข้อมูล

ชื่อวารสาร: พุทธโธ / Buddho

ประเภทสิ่งพิมพ์: วารสารทางวิชาการ

ISSN: 3057-1200 (ออนไลน์)

เจ้าของวารสาร: โครงการวารสารพุทธโธ กองงานพัฒนาวารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา วัดจันทิตตวิหาร กรุงเทพมหานคร

สำนักพิมพ์ : โนเบิล เอ็ดดูเคชั่น

ประเทศ: ประเทศไทย

รหัสหัวเรื่อง: รหัสหัวเรื่อง: พุทธศาสนศึกษา; ศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์; สังคมศาสตร์

ปีที่เริ่มต้น: 2565

ภาษา: อังกฤษ และ ไทย

เว็บไซต์: <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho/index>

ขอบเขตของวารสาร:

พุทธโธเป็นแพลตฟอร์มสหวิทยาการที่นำภูมิปัญญาของพุทธศาสนามาผสมผสานกับความคิดร่วมสมัย พันธกิจของเราคือการเชื่อมโยงระหว่างมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเปิดพื้นที่สำหรับการสำรวจทางปัญญา การวิจัยทางวิชาการ และการประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติที่ได้รับแรงบันดาลใจจากหลักธรรมของพุทธศาสนา ที่ Buddho เราสนับสนุนการสนทนาที่สร้างสรรค์ซึ่งก้าวข้ามขอบเขตแบบเดิมๆ วารสารนี้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางสำหรับการค้นคว้าเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และแนวคิดที่เปลี่ยนแปลงชีวิต โดยผสมผสานการศึกษาด้านพุทธศาสนาเข้ากับปรัชญา การวิเคราะห์ทางวัฒนธรรม จิตวิทยา การศึกษา ธุรกิจ การจัดการ และอื่นๆ เราสำรวจมิติทางสังคมของสังคมสมัยใหม่ผ่านมุมมองของคำสอนของพุทธศาสนา จุดประกายมุมมองใหม่ๆ และส่งเสริมการวิจัยที่ก้าวล้ำทันสมัย

จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของวารสาร:

พุทธโธมุ่งหวังที่จะเป็นพื้นที่สำหรับนักวิชาการ นักวิจัย และนักวิชาการในการเผยแพร่ผลงาน แบ่งปันความรู้ และมีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจในหัวข้อต่างๆ ทั่วโลก

วัตถุประสงค์หลักของวารสารคือ:

การส่งเสริมการวิจัยแบบสหวิทยาการ **Bhodho** ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างสาขาวิชาการที่แตกต่างกัน ส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่นักวิจัยสามารถสำรวจจุดตัดกันของวิชาต่างๆ และสร้างข้อมูลเชิงลึกใหม่ๆ

การเชื่อมโยงการแบ่งแยกทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ:

วารสารนี้มุ่งหวังที่จะอำนวยความสะดวกในการสนทนาและความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม ประเพณีทางจิตวิญญาณและศาสนาที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งเน้นไปที่พุทธศาสนาศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างพื้นที่ที่สามารถสำรวจและอภิปรายโลกทัศน์ที่หลากหลายได้

การเผยแพร่ความรู้:

พุทธโธ เรายินดีรับบทความเชิงลึกและเชิงวิชาการในหัวข้อต่างๆ ของพระพุทธศาสนา ไม่ว่าคุณจะเป็นนักวิจัย นักปฏิบัติธรรม หรือผู้ที่หลงใหลในพระพุทธศาสนา เราขอเชิญคุณมาแบ่งปันความรู้และมุมมองของคุณกับชุมชนของเรา แพลตฟอร์มของเราเปิดรับการตีความ แนวคิด และการศึกษาเปรียบเทียบที่หลากหลายที่สำรวจประเพณีอันล้ำค่าของพระพุทธศาสนา

ขอบเขตบทความที่รับพิจารณา ต้องมีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อดังต่อไปนี้ :

1. พระพุทธศาสนาเถรวาท

- รากฐานมาจากพระไตรปิฎกบาลี ซึ่งเป็นคัมภีร์พระพุทธศาสนายุคแรกๆ
- พระพุทธศาสนาในทุกมุมของโลก เช่นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และศรีลังกา พระพุทธศาสนาในอเมริกา ฝั่งโลกตะวันตก และตะวันออก
- เน้นที่การบรรลุอรหัตต์ ซึ่งเป็นการหลุดพ้นจากสังสารวัฏในที่สุด
- เน้นที่ชีวิตสงฆ์ที่อุทิศเพื่อการสิ้นสุดของการเกิดใหม่ในอนาคต
- พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ศรีลังกา เมียนมาร์ ลอส กัมพูชา อินเดีย มาเลเซีย อินโดนีเซีย

2. พระพุทธศาสนาเถรวาท

- รากฐานมาจากอากามา คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาททั้งหมด
- รวมข้อความ คำสอน และการเปิดเผยใหม่ๆ ไว้ด้วยกัน
- ส่งเสริมให้สรรพสัตว์ทั้งหมดบรรลุพระพุทธานุภาพ
- สนับสนุนความเมตตากรุณาเป็นหนทางหลักสู่พระนิพพาน
- สำนักคิดเถรวาทยุคแรกๆ ได้แก่ มัตถยมกะ โยคจารย์ และ
- ธรรมชาติของพระพุทธเจ้า (ตถาคตตรรก)
- พระพุทธศาสนาในจีน เกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม ไต้หวัน มองโกเลีย

3. พุทธศาสนาอื่น ๆ

- วัชรยาน ซึ่งรู้จักกันในชื่อมนตรายาน พุทธศาสนานิกายตันตระ หรือพุทธศาสนานิกายลี้ลับ เช่น (ชาน): สำนักสมาธิในนิกายมหายาน
- ดินแดนบริสุทธ์: สำนักมหายานที่เน้นการปฏิบัติธรรมในนิกายอมิตาภ
- เราสนับสนุนการค้นคว้า เรียงความ และการไตร่ตรองเกี่ยวกับนิกายเหล่านี้และนิกายอื่นๆ ของพุทธศาสนา หากคุณมีมุมมองที่เป็นเอกลักษณ์หรือข้อมูลเชิงลึกที่ลึกซึ้งที่จะแบ่งปัน เรายินดีที่จะนำเสนอผลงานของคุณ

*****การปฏิเสธบทความ เมื่อบทความของท่านไม่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเลย**

วิธีการส่งผลงาน

เราขอรับบทความ เรียงความ และบทความที่ค้นคว้ามาอย่างดีซึ่งมีส่วนสนับสนุนความเข้าใจในปรัชญา ประวัติศาสตร์ และการปฏิบัติของพุทธศาสนา ผลงานที่ส่งมาควรเป็นผลงานต้นฉบับ น่าสนใจ และเข้าถึงได้ทั้ง นักวิชาการและผู้อ่านทั่วไปพุทธโอเปิดรับผลงานในสาขาพระพุทธศาสนาและการบูรณาการพระพุทธศาสนากับ

สาขาการศึกษาที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ การนำหลักธรรมของพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้หรือมีแนวปฏิบัติหรือแนวปฏิบัติที่ยึดถือหลักธรรม วินัย ศีลธรรม วัฒนธรรม ประเพณี และขนบธรรมเนียม เช่น สาขาต่างๆ รวมถึงแต่ไม่จำกัดเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการนำพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้และแนวทางบูรณาการกับสังคมสมัยใหม่ เช่น

แนวทางการส่งผลงาน:

ผู้เขียนที่สนใจส่งผลงานมายังพุทธโธ ควรปฏิบัติตามแนวทางการส่งผลงานเฉพาะของวารสาร รวมถึงการจัดรูปแบบต้นฉบับ รูปแบบการอ้างอิง และกระบวนการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งสามารถพบได้บนเว็บไซต์ของวารสาร

ประเภทบทความที่วารสารรับเพื่อการตีพิมพ์:

1. บทความวิจัยต้นฉบับ: บทความเหล่านี้นำเสนอผลการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ต้นฉบับ โดยทั่วไปจะเป็นไปตามรูปแบบที่มีโครงสร้างซึ่งรวมถึงส่วนต่างๆ เช่น การแนะนำ วิธีการ ผลลัพธ์ และการอภิปราย พวกเขาให้ความรู้ใหม่แก่สาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ

2. บทความทบทวนทางวิชาการ: บทความทบทวนให้ภาพรวมที่ครอบคลุมและการวิเคราะห์งานวิจัยที่มีอยู่ในหัวข้อ สาขาวิชา หรือสาขาวิชาเฉพาะ พวกเขาสังเคราะห์และหารือเกี่ยวกับวรรณกรรมที่มีอยู่เพื่อให้มีมุมมองที่กว้าง

3. กรณีศึกษา: กรณีศึกษาจะอธิบายกรณีเฉพาะหรือตัวอย่างโดยละเอียดเพื่อแสดงปรากฏการณ์ ปัญหา หรือแนวทางเฉพาะ มักใช้ในด้านต่างๆ เช่น จิตวิทยา ธุรกิจ และการศึกษา

4. บทวิจารณ์หนังสือ: บทความเหล่านี้ให้การประเมินเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับหนังสือที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อของวารสาร การวิจารณ์หนังสือช่วยให้ผู้อ่านตัดสินใจว่าหนังสือเล่มใดน่าอ่านหรือไม่

กระบวนการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ:

การส่งผลงานทั้งหมดมายังวารสารพุทธโธ ผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิอย่างเข้มงวดร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ 3 คน เพื่อให้มั่นใจในคุณภาพและความถูกต้องของการวิจัย กองบรรณาธิการของวารสารประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขา เพื่อให้มั่นใจว่ามีการประเมินที่ยุติธรรมและครอบคลุมสำหรับการส่งบทความแต่ละครั้ง

พุทธโธมุ่งมั่นที่จะพัฒนาวัฒนธรรมทางวิชาการและส่งเสริมความเข้าใจและการทำงานร่วมกันข้ามวัฒนธรรม เราขอเชิญผู้เขียนจากภูมิหลังที่หลากหลายมาสนับสนุนการวิจัยและข้อมูลเชิงลึกลงในวารสารของเรา และเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจของเราในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้และการสำรวจโลกทัศน์ โดยเน้นเป็นพิเศษในด้านพุทธศึกษาและนวัตกรรมที่เกี่ยวข้อง

หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติม แนวปฏิบัติในการส่งผลงาน และสำรวจสิ่งตีพิมพ์ก่อนหน้านี้ กรุณาเยี่ยมชมเว็บไซต์วารสารโพธิ์ที่ <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho/index>

ความถี่ในการตีพิมพ์:

กำหนดให้เผยแพร่ปีละ 4 ฉบับ (ทุก 3 เดือน)

ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม

การชำระค่าตีพิมพ์:

บทความภาษาไทย 4,000 บาท

บทความภาษาอังกฤษ 6,000 บาท

ชำระเท่าอัตราเงินไทยอัตราแลกเปลี่ยนในวันที่ชำระค่าตีพิมพ์ในกรณีเป็นชาวต่างชาติและชำระเป็นสกุลเงินดอลลาร์เท่านั้น

การชำระค่าตีพิมพ์:

ธนาคารกรุงไทย สาขาสุวินทวงศ์

เลขที่บัญชี: 663-3-04577-8

ชื่อบัญชี: วัดจินติตวิหาร

การชำระเงินจะแจ้งให้ทราบภายหลังการยืนยันจากทีมงานบรรณาธิการเท่านั้น หลังจากผ่านกระบวนการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน เมื่อชำระแล้ว ให้ส่งหลักฐานการโอนเงิน (สลิปการโอนเงิน) แนบมาในช่องกระทู้สนทนาในระบบวารสารออนไลน์ เพื่อเป็นหลักฐานในการดำเนินการต่อไป

ชนิดของบทความที่รับตีพิมพ์

บทความวิจัย

บทความเหล่านี้นำเสนอผลลัพธ์ของการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ดั้งเดิม โดยปกติแล้วจะมีรูปแบบที่เป็นโครงสร้างซึ่งประกอบด้วยส่วนต่างๆ เช่น บทนำ วิธีการ ผลลัพธ์ และการอภิปราย บทความเหล่านี้มีส่วนสนับสนุนความรู้ใหม่ให้กับสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ

โดยกำหนดองค์ประกอบของการเขียนบทความดังนี้

1. **บทคัดย่อ:** บทคัดย่อควรกระชับและครอบคลุมถึงแนวคิดหรือปัญหา/วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย ประชากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือวิจัย การวิเคราะห์ และผลการวิจัย โดยต้องมีความยาวไม่เกิน 200-300 คำ
คำสำคัญ : ส่วนสำคัญในการเขียนเพื่อให้ผู้อ่านค้นพบบทความของคุณเมื่อทำการวิจัย 3-5 คำ
2. **บทนำ:** ส่วนนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายภูมิหลังและความสำคัญของปัญหาที่นำไปสู่การวิจัย ควรเน้นย้ำถึงช่องว่างในการวิจัยเพื่อเน้นย้ำถึงความจำเป็นของการศึกษาวิจัย
3. **การทบทวนวรรณกรรมและกรอบทฤษฎี:** ซึ่งเกี่ยวข้องกับการทบทวนวรรณกรรมและการวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนการกำหนดกรอบทฤษฎีสำหรับการศึกษาวิจัย
4. **วัตถุประสงค์:** นำเสนอวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัย
5. **วิธีการวิจัย:** อธิบายส่วนประกอบต่างๆ เช่น ประเภทของการวิจัย ประชากรที่ศึกษา กลุ่มตัวอย่าง เทคนิคการเลือก เครื่องมือวิจัย ขั้นตอนการวิจัย การรวบรวมข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์
6. **ผลการวิจัย:** การนำเสนอผลการวิจัย จัดแนวทางการนำเสนอผลการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือสมมติฐานของการวิจัย
7. **การอภิปราย:** อภิปรายผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ โดยอ้างอิงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนประเด็นและเนื้อหาที่อภิปราย
8. **บทสรุป:** สรุปผลการวิจัยโดยให้แน่ใจว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเน้นย้ำถึงความสำคัญของการวิจัย
9. **ข้อเสนอแนะ:** ให้ข้อเสนอแนะหรือความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษา
องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย: เสนอคำแนะนำสำหรับสาธารณชน และเสนอแนวคิดสำหรับการวิจัยในอนาคต

อนาคต

10. **เอกสารอ้างอิง:** ตรวจสอบให้แน่ใจว่าการอ้างอิงภายในบทความและในตอนท้ายเป็นไปตามรูปแบบ APA6 และรักษาความเหมาะสมของภาษา

บทความวิจารณ์ทางวิชาการ

บทความวิจารณ์จะให้ภาพรวมและการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมเกี่ยวกับการวิจัยที่มีอยู่เกี่ยวกับหัวข้อ สาขา หรือพื้นที่วิชาเฉพาะ บทความเหล่านี้จะสรุปและอภิปรายวรรณกรรมที่มีอยู่เพื่อให้มีมุมมองที่กว้าง โดยกำหนดองค์ประกอบของการเขียนบทความดังนี้

1. **บทคัดย่อ :** ระบุความสำคัญ ผลการศึกษา และความรู้ที่ได้จากการศึกษา โดยให้มีความยาวไม่เกิน 200-300 คำ
คำสำคัญ : ส่วนสำคัญในการเขียนเพื่อให้ผู้อ่านค้นพบบทความของคุณเมื่อทำการวิจัย 3-5 คำ
2. **บทนำ :** อธิบายความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นและแนวคิดที่จะนำเสนอ
3. **เนื้อหา :** ประกอบด้วยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 1) นำเสนอรายละเอียดที่สนับสนุนประเด็นและแนวคิดหลัก
 - 2) นำเสนอแนวคิดอย่างชัดเจน ถูกต้อง และเหมาะสม
 - 3) เนื้อหาถูกต้อง ครบถ้วน เชื่อมโยง และจัดระบบได้อย่างสมบูรณ์
4. **บทสรุป :** สรุปและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นประโยชน์
5. **ข้อเสนอแนะ:** ให้ข้อเสนอแนะหรือความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษา
องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย: เสนอคำแนะนำสำหรับสาธารณชน และเสนอแนวคิดสำหรับการวิจัยในอนาคต
6. **เอกสารอ้างอิง:** ตรวจสอบให้แน่ใจว่าการอ้างอิงภายในบทความและในตอนท้ายเป็นไปตามรูปแบบ APA และรักษาความเหมาะสมของภาษา
7. **ความเหมาะสมของการใช้ภาษาอังกฤษ**

กรณีศึกษา

กรณีศึกษาอธิบายตัวอย่างเฉพาะเจาะจงโดยละเอียดเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ ปัญหา หรือแนวทางเฉพาะ มักใช้ในหลากหลายสาขา เช่น จิตวิทยา ศาสนา ธุรกิจ และการศึกษา

โดยกำหนดองค์ประกอบของการเขียนบทความดังนี้

1. **บทคัดย่อ:** สรุปกรณีศึกษาทั้งหมดโดยย่อ อาจเขียนเป็นเรื่องเล่า (เล่าแบบเรื่องสั้น) หรือแบบมีโครงสร้าง (มีหัวข้อย่อย) บทคัดย่อแบบมีโครงสร้างจะดีที่สุดเพื่อความชัดเจนและสอดคล้องกัน โดยมีความยาวไม่เกิน 200-300 คำ

คำสำคัญ: ส่วนสำคัญในการเขียนเพื่อให้ผู้อ่านค้นพบบทความของคุณเมื่อทำการวิจัย 3-5 คำ

2. **บทนำ:** ให้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกรณีศึกษาและความสำคัญของกรณีศึกษา วางการศึกษาไว้ในบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม หรือทางการแพทย์ กล่าวถึงกรณีที่เกิดขึ้นในอดีต
3. **การนำเสนอกรณีศึกษา:** อธิบายอาการป่วย ประวัติ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องของผู้ป่วย นำเสนอผลการตรวจ ผลการทดสอบ และความประทับใจในการวินิจฉัย ใช้รูปแบบการบรรยายเพื่อความชัดเจนและหลีกเลี่ยงรายละเอียดที่ไม่จำเป็น
4. **ผลลัพธ์:** การจัดการและผลลัพธ์ที่กล่าวถึงจะสรุปแผนการรักษาและการดูแลจริงที่ให้ไว้ รวมถึงระยะเวลาและความถี่ในการดูแล รายงานการตอบสนองและผลลัพธ์ของผู้ป่วยโดยใช้มาตรการที่เป็นรูปธรรมหากเป็นไปได้
5. **การอภิปราย:** วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของกรณีศึกษา รวมถึงความท้าทายและบทเรียนที่ได้รับ สำรวจคำอธิบายที่เป็นไปได้โดยไม่ต้องมีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์อย่างสมบูรณ์
6. **บทสรุป:** ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีประโยชน์
7. **ข้อเสนอแนะ:** ให้ข้อเสนอแนะหรือความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษา

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย: เสนอคำแนะนำสำหรับสาธารณสุข และเสนอแนวคิดสำหรับการวิจัยในอนาคต

8. **เอกสารอ้างอิง:** ตรวจสอบให้แน่ใจว่าการอ้างอิงภายในบทความและในตอนท้ายเป็นไปตามรูปแบบ APA และรักษาความเหมาะสมของภาษา
9. **ความเหมาะสมของการใช้ภาษาอังกฤษ**

บทวิจารณ์หนังสือ

บทความเหล่านี้ให้การประเมินเชิงวิพากษ์วิจารณ์หนังสือที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของวารสาร บทวิจารณ์หนังสือช่วยให้ผู้อ่านตัดสินใจได้ว่าหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งคุ้มค่าแก่การอ่านหรือไม่

โดยกำหนดองค์ประกอบของการเขียนบทความดังนี้

1. **บทคัดย่อ:** สรุปลั้่นๆ ของกรณีศึกษาทั้งหมด อาจเป็นเรื่องเล่า (เล่าแบบเรื่องสั้น) หรือแบบมีโครงสร้าง (มีหัวข้อย่อย) บทคัดย่อแบบมีโครงสร้างจะดีที่สุดเพื่อความชัดเจนและความสอดคล้องกัน โดยมีความยาวระหว่าง 200-300 คำ

คำสำคัญ: ส่วนสำคัญในการเขียนเพื่อให้ผู้อ่านค้นพบบทความของคุณเมื่อทำการวิจัย 3-5 คำ

2. **บทนำ:** ให้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกรณีศึกษาและความสำคัญของกรณีศึกษา วางการศึกษาไว้ในบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม หรือทางการแพทย์ กล่าวถึงหนังสือที่คล้ายกันเล่มก่อนๆ
3. **บทวิจารณ์หนังสือ:** เสนอการประเมินเชิงวิจารณ์ของหนังสือที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญของวารสาร
สรุป: ประเด็นสำคัญ จุดแข็งและจุดอ่อน อภิปราย: ความเกี่ยวข้องและประโยชน์สำหรับผู้อ่าน
4. **บทสรุป:** ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีประโยชน์
5. **ข้อเสนอแนะ:** ให้ข้อเสนอแนะหรือความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษา

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย: เสนอคำแนะนำสำหรับสาธารณชน และเสนอแนวคิดสำหรับการวิจัยในอนาคต

6. **เอกสารอ้างอิง:** ตรวจสอบให้แน่ใจว่าการอ้างอิงภายในบทความและในตอนท้ายเป็นไปตามรูปแบบ APA และรักษาความเหมาะสมของภาษา
7. **ความเหมาะสมของการใช้ภาษาอังกฤษ**

Welcome to **Buddho Journal**, a pioneering interdisciplinary platform where Buddhist wisdom meets contemporary thought. Our mission is to bridge the humanities and social sciences, offering a space for intellectual exploration, scholarly research, and practical applications inspired by Buddhist principles.

At **Buddho**, we foster innovative dialogues that transcend conventional boundaries. The journal serves as a hub for critical inquiry, creativity, and transformative ideas—integrating Buddhist studies with philosophy, cultural analysis, psychology, education, business, management, and beyond. We explore the social dimensions of modern society through the lens of Buddhist teachings, igniting fresh perspectives and fostering groundbreaking research.

Join us in this scholarly journey as we navigate the evolving intersections of tradition and modernity, insight and innovation, contemplation and action.

Information

Journal Title: BUDDHO

Source Type: Journal

ISSN: 3057-1200 (Online)

Owner: BUDDHO Journal Project, Academic Journal Development Division in Buddhist Studies, Wat Chindit Vihara, Bangkok.

Publisher: Noble Education Publisher

Country: Thailand

Subject Codes: Buddhist Studies; Arts and Humanities; Social Sciences

Start Year: 2022

Language: English and Thai

Website: <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho/index>

Editor in Chief:

Asst. Prof. Dr. Phrakhrupalat Chotiphat Acharasupho

Tel: +66 64 694 6539

Email: chotipath.the@gmail.com

Journal Email: buddhist.inn.man@gmail.com

Scope of the Journal:

Buddho Journal, a pioneering interdisciplinary platform where Buddhist wisdom meets contemporary thought. Our mission is to bridge the humanities and social sciences, offering a space for intellectual exploration, scholarly research, and practical applications inspired by Buddhist principles.

At **Buddho**, we foster innovative dialogues that transcend conventional boundaries. The journal serves as a hub for critical inquiry, creativity, and transformative ideas—integrating Buddhist studies with philosophy, cultural analysis, psychology, education, business, management, and beyond. We explore the social dimensions of modern society through the lens of Buddhist teachings, igniting fresh perspectives and fostering groundbreaking research.

Journal Aims and Objectives:

Buddho aims to provide a platform for scholars, researchers, and academicians to publish their work, share their knowledge, and contribute to the global understanding of various subjects. The primary objectives of the journal are:

1. **Promoting Interdisciplinary Research:** **Buddho** encourages collaboration between different academic disciplines, fostering an environment where researchers can explore the intersections of subjects and generate fresh insights.
2. **Bridging Cultural and Spiritual Divides:** The journal seeks to facilitate dialogue and understanding among different cultures, spiritual and religious traditions, particularly focusing on Buddhist Studies. It aims to create a space where diverse worldviews can be explored and discussed.
3. **Disseminating Knowledge:** **Buddho** is committed to sharing high-quality research, providing authors with a platform to disseminate their findings and contributing to the body of knowledge in various fields.

Submit Your Work to Buddho

At **Buddho**, we welcome insightful and scholarly submissions across a broad spectrum of Buddhist studies. Whether you are a researcher, practitioner, or writer passionate about Buddhism, we invite you to share your knowledge and perspectives with our community. Our platform is open to diverse interpretations, schools of thought, and comparative studies that explore the rich traditions of Buddhism.

Key Areas of Interest and Papers acceptance:

1. Theravāda Buddhism

- Rooted in the Pāli Canon, the earliest Buddhist scriptures
- Southern and Western Buddhism
- Predominant in Southeast Asia and Sri Lanka
- Focuses on achieving Arhatship, the ultimate liberation from Samsara
- Emphasizes a monastic life dedicated to the cessation of future rebirths
- Buddhism in Thailand, Sri Lanka, Myanmar, Laos, Cambodia, India, Malay, Indonesia

2. Mahāyāna Buddhism

- Root to Akāmā
- Incorporates newer texts, teachings, and revelations
- Encourages all beings to attain Buddhahood
- Advocates compassion as a primary path to Nirvana
- Early Mahayana schools of thought included the Mādhyamaka, Yogācāra, and Buddha-nature (Tathāgatagarbha)
- Buddhism in Chinese, Korea, Japan, Vietnam, Taiwan, Mongolia

3. Other Buddhist Traditions

- Vajrayāna: Known as Mantrayāna, Tantric Buddhism, or Esoteric Buddhism
- Zen (Chan): A meditative school within Mahāyāna Buddhism
- Pure Land: A devotional Mahāyāna school focusing on Amitābha Buddha

We encourage original research, essays, and reflections on these and other Buddhist traditions. If you have a unique perspective or deep insights to share, we would love to feature your work.

How to Submit

We accept well-researched articles, essays, and opinion pieces that contribute to the understanding of Buddhist philosophy, history, and practice. Submissions should be original, engaging, and accessible to both scholars and general readers.

Submission Guidelines: Authors interested in submitting their work to **Buddho** should follow the journal's specific submission guidelines, including manuscript formatting, citation style, and peer-review process, which can be found on the journal's website.

Types of journal articles accepted for publishing:

1. **Original Research Articles:** These articles present the results of original scientific research, typically following a structured format that includes sections such as introduction, methods, results, and discussion. They contribute new knowledge to a particular field.

2. **Academic Review Articles:** Review articles provide a comprehensive overview and analysis of existing research on a particular topic, field, or subject area. They synthesize and discuss existing literature to provide a broad perspective.

3. **Case Studies:** Case studies describe specific instances or examples in detail to illustrate a particular phenomenon, problem, or approach. They are often used in various fields, including psychology, business, and education.

4. **Book Reviews:** These articles provide critical evaluations of books related to the subject matter of the journal. Book reviews help readers decide whether a particular book is worth reading.

Peer Review Process: All submissions to **Buddho** undergo a rigorous peer-review process with 3 specialists to ensure the quality and validity of the research. The journal's editorial board consists of experts from various fields, ensuring a fair and comprehensive evaluation of each submission.

Buddho is committed to advancing scholarly discourse and promoting cross-cultural understanding and collaboration. We invite authors from diverse backgrounds to contribute their research and insights to our journal and be a part of our mission to foster knowledge exchange and exploration of worldviews, with a particular emphasis on Buddhist Studies and relevant innovations.

For more information, submission guidelines, and to explore previous publications, please visit the **Buddho** journal website at <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho/index>

Publication Frequency

Scheduled to publish 4 issues per year (every 3 months).

Issue 1 January-March

Issue 2 April-June

Issue 3 July-September

Issue 4 October-December

Payment of publication fees:

Thai Article 4,000 Bath

English Article 6,000 Bath

Pay at Thai currency or Equal to the exchange rate on the day of paying USD only.

Bank Account: Krungthai - Branch Suwinthawong

Account No.: 663-3-04577-8

Name : WAT CHINDITH VIHARA

Payment will be informed after confirmation by the editor team after the process of reviewing by 3 experts. After making the payment, kindly submit your payment receipt or invoice to the Buddho system. As the editor of Buddho, this documentation is necessary for record-keeping and verification purposes.

Types of Articles to Accept for Publishing

Original Research Articles

These articles present the results of original scientific research, typically following a structured format that includes sections such as introduction, methods, results, and discussion. They contribute new knowledge to a particular field.

Make a new submission to the [Original Research Articles](#) section.

- 1 **Abstract:** The abstract should be concise and encompass the research idea or problem/objectives, research methodology, study population and sample groups, research tools, analysis, and research findings, within a range of 200-300 words.
- 2 **Introduction:** This section aims to describe the background and significance of the problem leading to the research. It should highlight research gaps to underscore the necessity of the study.
- 3 **Literature Review and Theoretical Framework:** This involves reviewing relevant literature and research, as well as establishing the theoretical framework for the study.
- 4 **Objectives:** Present the research objectives and hypotheses.
- 5 **Research Methodology:** Outline the components such as research type, study population, sample groups, selection techniques, research tools, research procedures, data collection, and analysis methods.
- 6 **Results:** Presentation of Research Findings, Align the presentation of findings with the research objectives or hypotheses.
- 7 **Discussion:** Discuss the results in accordance with the objectives, citing relevant research to support the discussed issues and content.
- 8 **Conclusion:** Summarize the findings, ensuring they align with the objectives and emphasize the significance of the research.
- 9 **Suggestions and Implementations:** Provide suggestions or new knowledge gained from the study, or implementations
10. **Body of Knowledge:** from the research, present recommendations for the public, and propose ideas for future research.
10. **References:** Ensure that citations within the article and at the end follow the APA6 format and maintain language appropriateness.

Academic Review Articles

Review articles provide a comprehensive overview and analysis of existing research on a particular topic, field, or subject area. They synthesize and discuss existing literature to provide a broad perspective.

Make a new submission to the [Academic Review Articles](#) section.

1. **Abstract:** State the significance, results of the study, and knowledge gained from the study, within a range of 200-300 words.
1. **Keywords:** Essential part of producing for readers to discover your article when conducting research 3-5 words.
2. **Introduction:** Explain the background and significance of the issues and concepts to be presented.
Content: Consist of a study of relevant documents and related theories.
 - 1) Presenting details supporting the main issues and concepts.
 - 2) Presenting secondary ideas clearly, correctly, and appropriately.
 - 3) Complete accuracy, linkage, and organization of content.
4. **Conclusion:** Comprehensive and consistent with the objectives, useful.
Suggestions and Implementations: Provide suggestions or new knowledge gained from the study, or implementations
5. **Body of Knowledge:** from the research, present recommendations for the public, and propose ideas for future research.
6. **References:** Ensure that citations within the article and references of the article are correct according to APA format.
7. Appropriateness of English language use.

Case Studies

Case studies describe specific instances or examples in detail to illustrate a particular phenomenon, problem, or approach. They are often used in various fields, including psychology, religion, business, and education.

Make a new submission to the [Case Studies](#) section.

1. **Abstract:** A brief summary of the entire case study. Can be narrative (flows as a short story) or structured (with subheadings). A structured abstract is preferred for clarity and consistency, within a range of 200-300 words.
2. **Keywords:** Essential part of producing for readers to discover your article when conducting research 3-5 words.
3. **Introduction:** Provides background on the case and its significance. Places the study in historical, social, or medical context. Mentions any previous similar cases.
4. **Case Presentation:** Describes the patient's complaint, history, and relevant information. Presents examination findings, test results, and diagnostic impressions. Uses a narrative format for clarity and avoids unnecessary details.
5. **Result:** Management and Outcome that mentions outlines the treatment plan and actual care provided. Includes duration and frequency of care. Reports the patient's response and outcome, using objective measures if possible.
6. **Discussion:** Analyzes key aspects of the case, including challenges and lessons learned. Explores possible explanations without needing full scientific justification.
7. **Conclusion:** Comprehensive and consistent with the objectives, useful. **Suggestions and Implementations:** Provide suggestions or new knowledge gained from the study, or implementations
8. **Body of Knowledge:** from the research, present recommendations for the public, and propose ideas for future research.
9. **References:** Ensure that citations within the article and references of the article are correct according to APA format.
9. Appropriateness of English language use.

Book Reviews

These articles provide critical evaluations of books related to the subject matter of the journal. Book reviews help readers decide whether a particular book is worth reading.

1. **Abstract:** A brief summary of the entire case study. Can be narrative (flows as a short story) or structured (with subheadings). A structured abstract is preferred for clarity and consistency, within a range of 200-300 words.
Keywords: Essential part of producing for readers to discover your article when conducting research 3-5 words.
2. **Introduction:** Provides background on the case and its significance. Places the study in historical, social, or medical context. Mentions any previous similar Books.
Book Reviews: Offer a critical evaluation of a book related to the journal's focus.
3. **Summarize:** key points, strengths, and weaknesses.
Discuss: its relevance and usefulness for readers.
4. **Conclusion:** Comprehensive and consistent with the objectives, useful.
Suggestions and Implementations: Provide suggestions or new knowledge gained from the study, or implementations
5. **Body of Knowledge:** from the research, present recommendations for the public, and propose ideas for future research.
6. **References:** Ensure that citations within the article and references of the article are correct according to APA format.
7. Appropriateness of English language use.

Editorial Team

บรรณาธิการบริหาร:

พระครูปลัด โชติพัฒน์ อาจารย์สุโก, ผศ.ดร.

Asst. Prof. Dr. Phrakhrupalat Chotiphat Acharasupho

โทร. +66 646946539 Email: chotipath.the@gmail.com

บรรณาธิการ:

ดร.พนัชนพงษ์พรรณ โปธิสถิรวรางกูร

Dr. Panatphongpan Bodhisathirawarangkul

โทร. +66 980502649 Email: buddhist.inn.man@gmail.com

ผู้ช่วยบรรณาธิการ:

สมศักดิ์ อุ่นไพรวงศ์

Somsak Ounphaiwong

โทร. +66 834859267 Email: inounephaivong@gmail.com

บรรณาธิการฝ่ายผลิต :

นิศาชล สมรักษ์

Nisachon Somrak

สำนักพิมพ์ โนเบิล เอ็ดดูเคชั่น – ดีพิมพ์ และ เผยแพร่

โทร. +66 942951417 Email: nisaaohncholly@gmail.com

Arts and Humanities Editor:

Prof.Dr.Challapalli Swaroopa Rani

Principal of College of Arts, Commerce and Law, Acharya Nagarjuna University, Andhra Pradesh, India.

Email: challapalliswaroopa2012@gmail.com

Social Sciences Editor:

Prof.Dr.Chai Ching Tan

Assistant to President, Nakhon Sawan Rajabhat University, Thailand.

Email: drcctan@yahoo.com

Business and Management Editor:

Prof. Emeritus Dr. Satyendra Patnaik

School of Tourism & Hospitality Management, KIIT University, India

Email: satyendrapatnaik@kiit.ac.in.

Psychology Editor:

Asst.Prof.Dr.Phramaha Phuen Kittisobhano

Department of Psychology, Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ayutthaya, Thailand.

Email: phuen.cha@mcu.ac.th

Social Innovation Editor:

Assist.Prof.Dr.Chatwarun Angasinha

Leadership in Society, Business and Politics, College of Social Innovation, Rangsit University, Thailand.

Email: chattrsu@gmail.com

Education Administration Editor:

Dr.Montree Linphoo

Department of Psychology and Guidance, Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University

Email: montreegate@hotmail.com

Buddhist Studies Editor:

Dr.Meechi Netnapha Sutthirat

School of Buddhist and Philosophy, Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University, Salaya, Nakhon Phathom, Thailand.

Email: nethnapa.sut@mbu.ac.th

Managing Director:

Dr.Jakkapong Thipsungnoen

Noble Education Co., Ltd.

Email: pumjakkapong@gmail.com

Editorial Team:

A dynamic ensemble of researchers, writers, and thinkers dedicated to curating the best content:

Prof.Dr.Chenna G.Reddy

Head Department of English, College of Arts, Commerce and Law, Acharya Nagarjuna University, Andhra Pradesh, India.

Email: crguju27@gmail.com

Asssoc.Prof.Dr.Kesineee Chiwpreecha

Educational Administration and Change Leadership, Graduate School, Eastern Asia University, Thailand.

Email: kesinee@eau.ac.th

Dr.Ven.Thich Nguyen The

Binh Thuan School of Buddhist Studies, Binh Thuan Province, Vietnam.

Email: thichnguyenthe@gmail.com

Dr.Van.Thich Quang Chan

Department of Vietnamese Buddhist, Vietnam Buddhist University, Ho Chi Minh City, Vietnam.

Email: thichquangchan1977@gmail.com

Dr.Ven.Vilasagga

Sitagu International Buddhist Academy, Sagaing, Myanmar.

Email: vilasagga.thesitagu@gmail.com

Dr.Ven.Chandhima

Faculty of Buddhist Studies, Ramannyaratha Buddhist University, Mon State, Myanmar.

Email: naicandimar@gmail.com

Dr.Ven.Thich Tam Vuong

Buddha An Temple and Academy, Una-Antioch Pike, Nashville, Tennessee, USA.

Email: thichtamvuong90@gmail.com

Dr.Ven.Thich Giac Chinh

Sakyamuni Buddhist Sangha of the United States Organization, University Ave, Suite H, San Diego, California, USA.

Email: dharmameditationtemple@gmail.com

Dr.Nguyen Thanh Trung

Department of Linguistics and Literature, Ho Chi Minh City University of Education, Vietnam.

Email: trungnt@hcmue.edu.vn

Dr.Surachai Pudchu

School of Philosophy Religion and Culture, Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University, Salaya, Nakhon Phathom, Thailand.

Email: sura_chai_1981@hotmail.com

Dr.Chompoonuch Changcharoen

Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Salaya, Nakhon Phathom, Thailand.

Email: chompoonuch.mbu@gmail.com

Dr.Nadnapang Phophichit

Director of Master of Arts in Peace Studies Program (International Program), Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ayutthaya, Thailand.

Email: nadnapang@ibsc.mcu.ac.th

Dr.Phanthad Srithiphan

Research and Statistics in Cognitive Science, School of Education Administration, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email: phanthad@gmail.com

Dr.Rattiya Nueaamnat

*Research and Academic, Graduate School, Nakhon Sawan Campus
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan Province, Thailand.*

Email: rattitik.prom@gamil.com

Dr.Sayan Bhramanin

Department of English Studies, St. Maria Chon Daen School, Phetchabun Province, Thailand.

Email: suwatchano@hotmail.com

BUDDHO

Buddhist Teachings, Scriptures, Practices, and Integrations

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (Online)

(Peer-Reviewed and Open Access Journal)

CONTENTS

Astronomy in Buddhist Idealism Perspective Phra khrupalad Chakrapol Acharashubho Thepa*	1-15
Study And Analysis of The Practices of Bodhisattvas Between Mahayana and Theravada Traditions Vichai Srisaku*	16-24
Metaphysics and Theory of Relativity Samanera Wongsathon Kachana*	25-33
The Application of the Four Bases of Social Solidarity (Saṅgahavatthu) in Promoting Political Participation Nongluk Phanthanaphruet & Phra Yordkom Chainirattisai*	34-47
Critical Analysis of the Mind based on Dhātu Concepts Tang Van Minh*	48-57

Buddho Journal

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (ONLINE)

Astronomy in Buddhist Idealism Perspective

Author & Corresponding Author*

1. Phra khrupalad Chakrapol Acharashubho Thepa*

Affiliation:

1. Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email: chakrapol.the@mbu.ac.th

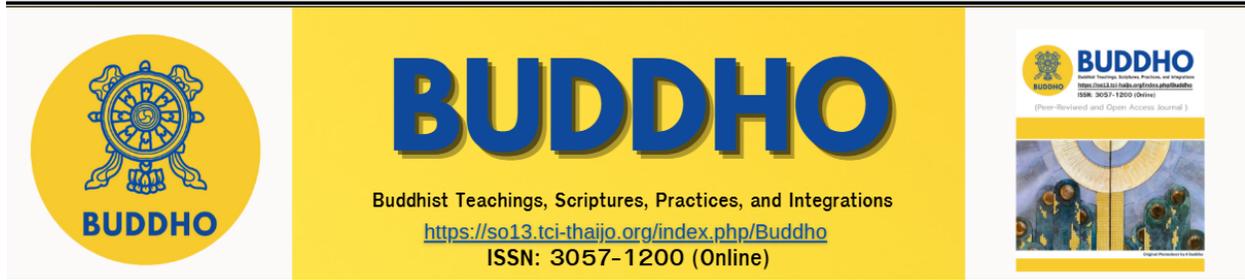
Article history:

Received: 17/12/2024 Revised: 20/01/2025

Accepted: 25/02/2025 Available online: 21/04/2025

How to Cite:

Thepa. P. C. A. (2025). Astronomy in Buddhist Idealism Perspective. *Buddho*, 4(2), 1-15.

Academic Review Articles

Astronomy in Buddhist Idealism Perspective

Phra khrupalad Chakrapol Acharashubho Thepa*

Abstract

This academic article investigates the epistemological and ontological intersections between modern astronomy and Buddhist Idealism, with a particular focus on the Yogācāra and Madhyamaka traditions. While astronomy traditionally relies on empirical observation and mathematical modeling to understand the cosmos, Buddhist Idealism offers a mind-centered view of reality, positing that all experiences, including celestial ones, arise within consciousness and are shaped by karmic imprints (vāsanā), conceptual constructions (abhilāpa), and the absence of inherent nature (niḥsvabhāvatā). By reinterpreting astronomical phenomena through the three natures (trīsvabhāva) and the principles of dependent origination (pratīyasamutpāda), this study reveals that the cosmos, as perceived by science, is not an objective entity but a conditioned appearance arising within awareness. Rather than opposing scientific cosmology, Buddhist Idealism provides a contemplative and phenomenological framework that complements astronomy, promoting a holistic vision that integrates empirical knowledge with introspective insight.

Keywords: Astronomy, Buddhist, Idealism, Perspective

Introduction

The profound relationship between cosmological inquiry and spiritual thought has long shaped humanity's understanding of the universe. Astronomy, as one of the oldest sciences, seeks to explain the nature, origin, and mechanics of celestial phenomena through empirical observation and rational analysis (Seeds & Backman, 2014). In contrast, Buddhist Idealism, rooted in the profound teachings of the Buddha, approaches the cosmos from the standpoint of mind-centric philosophy, emphasizing the primacy of consciousness over material reality (Garfield, 2015). While these perspectives may appear divergent, their intersection reveals compelling insights into both the external universe and the internal landscape of perception.

This article explores astronomy through the lens of Buddhist Idealism, aiming to bridge scientific cosmology with the contemplative worldview of Buddhist thought. By examining how mind and perception are central to the construction of reality in Buddhist philosophy, particularly within the Yogācāra tradition, the study considers how such principles might reinterpret or complement astronomical knowledge (Lusthaus, 2002; Williams, 2009). The inquiry also addresses how Buddhist cosmological models, such as Mount Meru and the multiverse concept, can be seen not merely as ancient mythologies but as symbolic or psychological maps aligning with idealist metaphysics (Kalupahana, 1987; Sopa, 1972).

Through a critical dialogue between modern astronomy and Buddhist Idealism, this study contributes to a growing body of interdisciplinary scholarship that seeks to harmonize scientific and spiritual worldviews. The ultimate goal is to cultivate a deeper understanding of reality that encompasses both outer space and inner awareness, challenging materialist assumptions and inviting a more holistic vision of the cosmos (Wallace, 2010).

Astronomy in Yogācāra Phenomena

Yogācāra Buddhism, also known as the Vijñaptimātra (Consciousness-Only) school, provides a profound epistemological and ontological framework through which one may reexamine astronomical inquiry. Central to this school is the thesis that all experiences—sensory (indriyārtha), mental (manovijñāna), or cosmic—are not direct encounters with external reality but are instead projections or constructions (vijñapti) within consciousness (citta). This phenomenological model does not outright deny the conventional existence (saṃvṛtisatya) of external phenomena (bāhya-artha), but asserts that what is perceived as external is fundamentally mediated and constructed within the field of consciousness, informed by karmic seeds (bīja) stored in the ālayavijñāna (storehouse consciousness).

As Lusthaus (2002) observes, Yogācāra is not idealism in the Western metaphysical sense but a sophisticated phenomenology, emphasizing the mental processes by which we construct experience. In this light, celestial bodies—stars, planets, nebulae, and galaxies—are not encountered as things-in-themselves (svabhāva), but as cognitive impressions shaped by perception, karmic imprints (vāsanā), and linguistic-conceptual structures (abhilāpa). Thus, when astronomers measure cosmic background radiation or observe supernovae, they are not engaging with an objective cosmos as such, but with a field of appearances (ākāra) constructed within and through the operations of consciousness (Lusthaus, 2002).

This model aligns with Garfield's (2015) explanation of dependent origination (pratīyasamutpāda) and the rejection of inherent existence (niḥsvabhāvatā). From this standpoint, the cosmos is not a stable, mind-independent reality waiting to be discovered, but an ever-evolving interplay of causes and conditions (hetu-pratyaya), deeply interwoven with cognition. The act of cosmic observation is thus a participatory event, a fusion of observer and observed—a view that challenges the Cartesian dualism underpinning classical astronomy.

Yogācāra's doctrine of the three natures (trisvabhāva) offers further interpretive tools for understanding astronomical experience. The parikalpita-svabhāva (imagined nature) corresponds to conceptual projections such as heliocentric models, gravitational waves, or

multiverse theories. In the Yogācāra tradition, *parikalpita-svabhāva* refers to the imagined or constructed nature of phenomena—those appearances that are falsely conceived as existing independently or inherently (Kitagawa, 1968). This level of reality arises due to conceptual superimposition, dualistic perception, and the habitual projections of consciousness. It is the mode of apprehending things as having *svabhāva* (self-nature or own-being), when in fact, all phenomena lack inherent existence (Kopt, 2024). *Parikalpita* is not reality itself, but the illusion fabricated by mind, mistaking names, signs, and dualistic structures (subject vs. object, inner vs. outer, etc.) as ultimately real.

In terms of astronomical perception, *parikalpita-svabhāva* corresponds to the mind's reification of celestial phenomena—for instance, perceiving stars, galaxies, or the universe as solid, independent entities “out there” (Kataoka, 2022: 284-302). In reality, these are appearances mediated by cognitive construction, sensory conditioning, and karmic imprints (*vāsanā*). The telescope and scientific models do not escape this layer of construction—they are embedded within it. According to Yogācāra, liberation comes through realizing that this imagined nature is empty (*śūnya*)—not that phenomena don't appear, but that they do not exist in the way they are imagined to.

The *paratantra-svabhāva* (dependent nature) represents the conditioned perceptual processes through which such models arise, shaped by empirical instruments, cognitive biases, and sense faculties. The *paratantra-svabhāva* is the dependent or conditioned nature of phenomena, which arises through causal interdependence (Chandima, 2024). It represents the level of reality where things appear due to causes and conditions, particularly the flow of consciousness (*viññāna*) shaped by *karman* and *vāsanā* (latent tendencies). Unlike *parikalpita*, which is false and wholly illusory, *paratantra* is a relative truth—not ultimately real, but not entirely delusory either. It describes how appearances arise in dependence on the complex interaction between subject and object, sensation and cognition, perception and conception. This interdependent arising is empty of self-existence, yet functionally real at the level of conventional truth.

In the context of astronomy and modern scientific observation, *paratantra-svabhāva* corresponds to the operational field of dependent origination. The stars and galaxies we observe arise in dependence on many conditions: physical (light, gravity), psychological (perception, memory), technological (telescopes, data), and karmic (the observer's conditioned mind). Their existence is contingent, not autonomous (Hershock, 2021). *Paratantra* thus serves as the middle ground between illusion and truth. It is the platform on which both illusion (*parikalpita*) and realization (*pariṇiṣpanna*) can be discerned. As the Yogācāra texts suggest, realizing the emptiness of *paratantra* leads to insight into the true nature of reality.

The *pariṇiṣpanna-svabhāva* (perfected nature) reveals the emptiness (*śūnyatā*) of all distinctions, signifying that cosmic phenomena are ultimately non-dual manifestations within awareness (Williams, 2009). The *pariṇiṣpanna-svabhāva* is the perfected or consummate nature—the ultimate reality as it truly is, free from conceptual construction, duality, and subject-object bifurcation. It refers to the realization of the non-dual nature of consciousness: that there is no independent object apart from the perceiving mind, and that the apparent separation between subject and object is a mental fabrication (Powers, 2023). In contrast to the *parikalpita*-

svabhāva (imagined nature) and paratantra-svabhāva (dependent nature), the pariniṣpanna represents the truth realized when the imagined nature is seen through and the dependent nature is understood as empty of self-existence. It is emptiness (śūnyatā) itself—not as a nihilistic void, but as the absence of inherent existence in all phenomena and the recognition (Arihiro, 2021) that all appearances are mind-only (cittamātra).

From the perspective of Buddhist Idealism, pariniṣpanna is the awakened insight into the nature of experience—where dualistic perception ceases and the ultimate nature of things is known as pure awareness, unconditioned and indivisible. When applied to the study of astronomy, pariniṣpanna-svabhāva offers a radical shift in epistemology: the stars, galaxies, and cosmic phenomena are no longer perceived as “external realities” existing independently of the observer. Instead, they are seen as manifestations of dependent cognition, and their ultimate nature is recognized as lacking inherent existence (Horiuchi, 2022). The perfected nature is the non-dual realization that the cosmos we perceive is not separate from the mind that perceives it. In the words of the Yogācāra masters, pariniṣpanna is the realization that “there is no duality; it is only a conceptual fabrication.” This realization marks the attainment of liberating knowledge (jñāna)—a knowing beyond conceptuality that is synonymous with nirvāṇa (Keng, 2022). The realization of this perfected nature dissolves the boundaries between seer and seen, self and universe.

Kalupahana (1987), in his psychological reading of Buddhist cosmology, interprets traditional models such as Mount Meru (Sumeru) and the thirty-one planes of existence not as primitive astronomical maps but as internal metaphors for moral and psychological states. The lokadhātu (world-system), in Yogācāra terms, is not a fixed objective reality but a spectrum of experience shaped by karmic causality and consciousness. Scientific constructs such as cosmic inflation or the multiverse theory resonate with this model—suggesting parallel realms (sahasralokadhātu) co-existing in the vast expanse of the ālayavijñāna (Lu, 2015). Wallace (2010) supports this convergence by proposing that consciousness is not merely an epiphenomenon of brain activity but a fundamental dimension of the universe. From a Yogācāra standpoint, the cosmos is not “out there” but is co-arising with cognition itself. The cakṣurvijñāna (eye-consciousness) and the telescope through which it sees are functionally entangled, forming a non-dual process of co-dependent origination (idampratrayatā) (Salvini, 20215).

In the end, viewing astronomy through the Yogācāra lens transforms it from a purely physical science into a phenomenological inquiry—one that prioritizes awareness, intentionality (cetanā), and karmic causation. The cosmos, then, is not a vast expanse to be measured but a mirror reflecting the structures of consciousness. Such a view does not invalidate the empirical insights of astronomy but places them within a more inclusive paradigm—one that harmonizes the outer world of stars with the inner world of awareness.

Astronomy in the Mahayana Vision of Svabhāva, Vāsanā, and Abhilāpa

In the Mahayana tradition, particularly within the Yogācāra and Madhyamaka schools, the cosmos is not interpreted merely as a domain of objectively existing phenomena but as a field of interdependent and conditioned appearances shaped by consciousness, language, and karma. This vision offers a critical reinterpretation of astronomy and its epistemological assumptions through the lens of three key concepts: svabhāva (inherent existence), vāsanā (karmic imprints), and abhilāpa (linguistic-conceptual construction).

1. Svabhāva and the Denial of Cosmic Objectivity The rejection of svabhāva (intrinsic nature) in Madhyamaka philosophy carries profound implications for how we understand not only subjective experience but also the nature of the cosmos itself. Nāgārjuna’s radical śūnyatā (emptiness) doctrine posits that nothing possesses an independent, unchanging essence; instead, all things exist interdependently, conditioned by other phenomena in a vast web of pratīyasamutpāda (dependent origination). This foundational principle challenges the metaphysical underpinnings of classical astronomy, which often assumes the objective reality of celestial entities. From this Madhyamaka standpoint, stars, planets, black holes, and galaxies are not self-existent entities lying “out there” in a metaphysical vacuum. Their being is contingent—arising through causal relations, linguistic designation, and mental imputation. As such, the cosmos is not an independently real structure waiting to be discovered, but a conceptually constructed phenomenon, whose apparent solidity dissolves upon critical analysis (Garfield, 2015). This challenges the scientific assumption that stars, galaxies, and other astronomical entities exist “in themselves” independently of observation. This position destabilizes the notion of cosmic objectivity in a manner akin to certain interpretations of quantum physics, which suggest that the act of observation affects what is observed. Yet Madhyamaka goes further: it doesn’t merely question the process of measurement, but denies the intrinsic being of the measured altogether. Even the observer, in this view, lacks svabhāva.

This ontological stance reshapes cosmology by asserting that cosmic structures are not ontologically prior to cognition but are co-arisen with our conceptual frameworks. The galaxy, for instance, does not exist independently of our concepts of “galaxy,” “light,” “distance,” or even “space.” These are dependently arisen constructs, not indicators of absolute reality. Moreover, Madhyamaka’s two truths doctrine—conventional truth (saṃvṛti-satya) and ultimate truth (paramārtha-satya)—offers a framework to reconcile the empirical efficacy of astronomy with its ontological unreality. At the conventional level, scientific models and observations are valid and useful; at the ultimate level, however, they point to no inherently existing entities. This duality invites a humbling epistemic stance, where the success of scientific models does not equate to the absolute existence of what they model (Pawitan, 2024). However, the Madhyamaka view undermines this stance by asserting that even cosmic entities lack ontological independence and are devoid of svabhāva.

In essence, the denial of svabhāva is not a denial of the utility of scientific inquiry, but of its metaphysical certainty. It suggests that the cosmos as we know it is a conceptual and perceptual phenomenon, not a self-existing absolute. This aligns Buddhist idealism with a non-objectivist cosmology, where reality is relational, fluid, and ultimately empty of inherent nature.

2. *Vāsanā* (Karmic Imprints and Perceptual Diversity in the Cosmos) In *Yogācāra* philosophy, the concept of *vāsanā*—subtle karmic imprints that shape cognition—plays a crucial role in understanding the non-objective nature of the cosmos. Far from being a passive receptacle of sensory input, consciousness is an active, karmically conditioned matrix that filters and constructs all perceptual experiences. These *vāsanās*, deeply embedded within the *ālaya-vijñāna* (storehouse consciousness), influence not only how individuals perceive objects in their immediate environment but also how they experience vast cosmic phenomena. As Lusthaus (2002) explains, *Yogācāra* holds that “perception is not of an independent world, but of one’s own consciousness, structured by karmic habits and tendencies” (p. 246). This means that space, time, planetary systems, and even the structure of galaxies are not directly apprehended as external realities, but as phenomenal appearances conditioned by karmic residues. In this light, what modern astronomy describes as “objective” observations—e.g., the curvature of space-time or the formation of nebulae—are, from the *Yogācāra* standpoint, manifestations of collective karmic seeds ripening in shared consciousness streams.

Betz (2024) supports this by arguing that karmic conditioning informs the construction of perceptual schemas, thereby modulating how reality is experienced across different beings and contexts. This not only explains interpersonal perceptual differences but also accounts for the plurality of cosmic realms (*lokadhātu*) described in *Mahāyāna* cosmology—such as *Sukhāvātī*, *Abhiratī*, or *Akanisṭha*. Each world-system is not an independently existing domain but a karmically co-arisen field of experience accessible only to beings whose *vāsanā* resonate with that particular realm (Williams, 2009). Furthermore, the *Yogācāra* view relativizes the epistemic authority of scientific cosmology. While modern astronomy often assumes that it unveils a singular, objective cosmos, *Yogācāra* suggests that such a model represents the consensus projection of human karmic imprints, not a universal truth. In this way, *vāsanā* functions as a mediator between consciousness and cosmos, shaping not only private mental contents but also shared experiential realities—including what is seen through telescopes or calculated in astrophysical models.

This approach also opens space for a cosmic pluralism, where the diversity of life-worlds (*lokas*) and their inhabitants reflects the infinite variability of karmic conditioning. For instance, beings with vastly different karmic inheritances might perceive entirely different cosmologies, governed by laws, temporalities, and even forms of space that are incommensurable with human perception (Williams, 2009). This resonates with the Buddhist soteriological goal, which is not to uncover an objective universe but to purify consciousness such that one transcends karmically constructed reality altogether.

In the concept of *vāsanā* underscores the subjective and karmic nature of cosmic experience, emphasizing that what is taken as “cosmos” is ultimately a karmically-generated appearance. Rather than offering a transparent window into an external reality, cosmological observation becomes a mirror reflecting the imprints of consciousness—a view that calls for a radical epistemological humility in the face of cosmic knowledge.

3. *Abhilāpa* (The Constructive Power of Language and Concept) In the *Mahāyāna* Buddhist traditions—particularly in *Madhyamaka* and *Yogācāra*—the concept of *abhilāpa* (designation or linguistic construction) plays a pivotal role in understanding how reality, including cosmic reality,

is shaped. Far from being a neutral descriptor of independently existing entities, language in these systems is a constructive force, actively shaping and mediating our perceptions of the universe. Thus, when we speak of phenomena such as “black holes,” “event horizons,” or “galactic clusters,” we are not uncovering a mind-independent reality but rather engaging with conceptual fabrications (*prajñapti*) that arise interdependently with consciousness. Kalupahana (1987) emphasizes that designation (*abhilāpa*) does not correspond to intrinsic essence, but rather functions as a pragmatic tool grounded in dependent origination. What we call a “star” is not a self-existent entity (*svabhāva*), but a linguistically and culturally conditioned phenomenon, arising within the interpretive frameworks of human cognition and scientific paradigms. This critique resonates with Madhyamaka's insistence—especially as articulated by Nāgārjuna—that all conceptual constructs are empty (*śūnya*) and merely conventional (*saṃvṛti-satya*), not ultimate truth (*paramārtha-satya*) (Garfield, 2015).

From the Yogācāra perspective, *abhilāpa* is inseparable from *vikalpa*—the mental tendency to fragment and label reality. Perception is never “raw” or direct, but is always overlaid by conceptual filters that categorize and limit experience (Lusthaus, 2002). These linguistic overlays obscure the non-dual nature of experience, reinforcing a dualistic ontology between observer and observed, cosmos and consciousness. The result is a constructed universe, linguistically mediated and shaped by collective *vāsanā* (karmic imprints) and culturally embedded narratives. In modern science, particularly astronomy, such linguistic constructions are often mistaken for empirical discoveries. Terms like “dark matter,” “multiverse,” or “gravitational lensing” are treated as objective realities, but from a Buddhist epistemological stance, they are empty signifiers, dependent on human cognition, instrumentation, and conceptual imagination (Kabat-Zinn, 2011). The Mahāyāna view thus calls for a hermeneutics of humility, recognizing that scientific models—though operationally useful—are never ontologically absolute.

Moreover, *abhilāpa* functions as a bridge between perception and social cognition. As Siderits (2007) notes, language not only labels but also generates consensus reality by embedding concepts within cultural and intersubjective norms. In the context of cosmology, this suggests that what we collectively call “the universe” is a semiotic network of signs and references, grounded not in objective presence but in linguistic interdependence. This view destabilizes the notion of a cosmos “out there” waiting to be discovered and emphasizes instead the linguistic performativity of cosmological knowledge.

Ultimately, *abhilāpa* reminds us that the cosmic order perceived by human beings is not ontologically pre-given, but hermeneutically emergent—arising from a complex interplay of consciousness, karmic dispositions, and conceptual designations. In this way, Buddhist thought offers a profound critique of realist cosmologies and provides an alternative epistemology that honors the constructive and contingent nature of knowing.

4. Synthesis and Philosophical Implications The convergence of *śūnyatā* (emptiness), *vāsanā* (karmic imprints), and *abhilāpa* (linguistic-conceptual construction) offers a transformative rethinking of cosmology from the Mahayana Buddhist perspective. These three interwoven concepts challenge the ontological realism often assumed in contemporary astronomy and replace it with a vision of reality that is interdependent, processual, and consciousness-based. In conventional astrophysics, the universe is treated as a vast, mind-

independent structure composed of discrete entities—planets, stars, galaxies—that obey objective, deterministic laws. However, Mahayana philosophy, particularly as articulated in the Madhyamaka and Yogācāra traditions, undermines this metaphysical stance. Nāgārjuna's radical critique of *svabhāva* (inherent existence) in *Mūlamadhyamakakārikā* affirms that no phenomenon, whether material or mental, exists autonomously; rather, all phenomena arise through *pratītyasamutpāda* (dependent origination) (Garfield, 2015). The stars in the night sky, then, are not fixed substances but empty forms, arising dependently through conditions—perceptual, cognitive, karmic, and linguistic.

Further, the Yogācāra doctrine of *vāsanā* deepens this view by suggesting that perceptions of the cosmos are filtered through karmic residues embedded in the *ālaya-vijñāna* (storehouse consciousness). These latent imprints shape not only psychological tendencies but also the very appearance of the world, including our scientific models of the universe. As Lusthaus (2002) explains, the apparent objectivity of space and time is, from the Yogācāra standpoint, a projection structured by deeply ingrained karmic patterns. The universe that scientists observe through telescopes is, in part, an echo of the observer's own karmic continuum—rendering the scientific gaze itself a conditioned process, not a neutral window into objective reality. The concept of *abhilāpa* brings language and conceptualization into the center of this epistemic critique. As Kalupahana (1987) notes, names and descriptions are not mirrors of intrinsic nature but active agents in constructing the appearance of things. The use of terms such as "galaxy," "supernova," or "dark matter" is not value-neutral; these designations frame and limit what is seen, reinforcing a particular worldview. Mahayana thinkers argue that our linguistic frameworks do not simply describe reality—they constitute it. In this sense, astronomical knowledge is not an uncovering of pre-existing truths but a creative, conditioned event within the cognitive-linguistic field.

Together, *śūnyatā*, *vāsanā*, and *abhilāpa* dissolve the boundary between the observer and the observed, subject and object, consciousness and cosmos. The Mahayana vision posits a radically relational universe in which phenomena do not exist independently of awareness, intention, and interpretation. This has significant implications not only for how we understand the cosmos, but also for how we situate the role of science itself. Rather than dismissing astronomy as illusory, Mahayana thought re-contextualizes it within a broader contemplative framework. Scientific insights are recognized as conventional truths (*saṃvṛti-satya*), valuable within their own domain, but ultimately empty of fixed essence. As Wallace (2010) observes, even in contemporary physics, the role of the observer has become increasingly central—particularly in quantum mechanics and cosmology—suggesting a natural point of dialogue between Buddhist philosophy and modern science.

This integration encourages a more holistic vision of reality—one that honors empirical rigor while remaining open to the depths of subjective and karmic conditioning. It shifts the epistemological paradigm from objectivist certainty to contemplative humility, from an external cosmos governed by rigid laws to an interwoven field of consciousness, karma, and co-dependent construction. In doing so, Mahayana Buddhism offers a cosmology that is not only intellectually rigorous but spiritually expansive, capable of accommodating both scientific discovery and meditative insight.

Critical Perspective on Astronomy in Buddhist Idealism

Astronomy traditionally relies on objective observation, mathematical modeling, and empirical verification to understand the cosmos. However, when placed under the lens of Buddhist Idealism—particularly as developed in the Yogācāra school—this understanding encounters profound philosophical critique. Yogācāra asserts that all experiences of reality, including those of the cosmos, are mediated through consciousness (*vijñapti-mātra*), challenging the independent existence of the external world (Lusthaus, 2002). This idealist view destabilizes the materialist assumptions that undergird much of classical and modern astronomical theory.

From a Yogācāra perspective, celestial phenomena—stars, galaxies, and cosmological structures—are not external realities per se, but dependently originated phenomena that arise within the field of consciousness. Lusthaus (2002) emphasizes that perception is fundamentally intentional and structured by mental imprints (*vāsanās*), which implies that our understanding of space and time is constructed rather than discovered. This undermines the ontological status of astronomical objects as mind-independent entities and opens the door to reinterpret cosmological models as phenomenological rather than physical realities.

Garfield (2015) further develops this critique by arguing that Buddhist philosophy offers a relational ontology in which entities lack inherent existence (*svabhāva*) and only arise in dependence upon causes, conditions, and conceptual frameworks. This perspective resonates with certain interpretations of quantum cosmology, where the observer's role becomes inseparable from the phenomena observed. Wallace (2010), drawing from both Buddhist contemplative science and theoretical physics, proposes that consciousness may be a fundamental dimension of the universe, rather than a byproduct of matter. Such a view invites a radical rethinking of astronomy—not as a purely objective science, but as a discipline in which mind and cosmos co-arise and co-define one another.

Moreover, Buddhist cosmology, as explored by Sopa (1972), introduces symbolic models such as Mount Meru and the multiple world-systems, which, while mythological in appearance, can be interpreted through an idealist lens as cognitive maps of experience and consciousness. Kalupahana (1987) supports this by highlighting the psychological and ethical dimensions embedded within these cosmological narratives, suggesting that their value lies not in empirical accuracy but in their capacity to cultivate insight into the nature of perception and mental formation.

In contrast, Seeds and Backman (2014), representing the classical scientific approach, present astronomy as a discipline grounded in empirical data and governed by natural laws. However, when juxtaposed with Buddhist Idealism, this framework may be critiqued for its commitment to a materialist ontology that neglects the role of the observer. Williams (2009) notes that Mahāyāna traditions, including Yogācāra, consistently reject the bifurcation of subject and object, favoring instead a holistic understanding in which consciousness and phenomena are interdependent.

Ultimately, Buddhist Idealism does not seek to replace astronomy but to offer a complementary perspective that re-situates the cosmos within the mind. This critical lens

challenges the epistemological foundations of astronomy, urging scientists and philosophers alike to consider how consciousness participates in the unfolding of the universe.

Conclusion

The exploration of astronomy through the lens of Buddhist Idealism reveals a profound recontextualization of cosmological inquiry. Rather than dismissing the empirical rigor of astronomy, Buddhist philosophy—particularly Yogācāra and Madhyamaka—challenges its foundational assumptions about objectivity, materialism, and observer-independent reality. Celestial phenomena, from this perspective, are not ontologically self-existent but are dependently arisen appearances shaped by consciousness, karmic residues, and conceptual designations. The insights of Buddhist Idealism encourage a shift from viewing the universe as an external, fixed reality to understanding it as a dynamic interplay of mind and manifestation. This integration not only broadens the scope of cosmological understanding but also nurtures a contemplative awareness that bridges the outer cosmos with inner consciousness. The dialogue between science and contemplative traditions thus opens a path toward a more nuanced and comprehensive model of reality.

Suggestions

Body of Knowledge

This study contributes to an emerging field of contemplative cosmology that reexamines scientific inquiry through the philosophical frameworks of Buddhist Idealism. Drawing upon the Yogācāra doctrines of vijñaptimātra (consciousness-only), trisvabhāva (three natures), ālayavijñāna (storehouse consciousness), and the Madhyamaka critique of svabhāva (inherent existence), the research offers a phenomenological critique of objective astronomy. It synthesizes classical Buddhist texts and contemporary philosophical scholarship (Lusthaus, Garfield, Williams, Kalupahana, Wallace) with astronomical models and assumptions (Seeds & Backman), highlighting how linguistic structures, karmic patterns, and perceptual conditioning shape scientific understanding. By doing so, it establishes a dialogical framework where cosmology is not merely the study of the external universe but a co-dependent manifestation arising within awareness. This body of knowledge invites a holistic paradigm in which mind and cosmos are not separate but are intimately interwoven through the processes of observation, intention, and interdependence.

The Key Conceptual Contributions to Contemplative Cosmology through Buddhist Idealism

1. Reconceptualization of Scientific Inquiry Reexamines conventional astronomy through the lens of Buddhist Idealism and phenomenology.

2. Core Doctrinal Foundations Integrates Yogācāra principles such as vijñaptimātra (consciousness-only), trisvabhāva (three natures), and ālaya-vijñāna (storehouse consciousness). Engages Madhyamaka’s critique of svabhāva (inherent existence) to question objective cosmology.

3. Methodological Synthesis Combines classical Buddhist texts and modern philosophical interpretations (Lusthaus, Garfield, Williams, Kalupahana, Wallace). Juxtaposes Buddhist insights with astronomical paradigms (e.g., Seeds & Backman) to interrogate underlying metaphysical assumptions.

4. Phenomenological Critique of Objectivity Analyzes how linguistic structures (abhilāpa), karmic imprints (vāsanā), and perceptual conditioning shape our interpretation of the cosmos.

5. Dialogical Framework for Cosmology Proposes that the cosmos is not an independently existing object but a co-arising phenomenon within awareness. Suggests that cosmological knowledge emerges through interdependence between observer, intention, and the observed.

6. Holistic Paradigm Shift Advocates for an integrated view where mind and universe are deeply interwoven, challenging the dualism of subject and object.

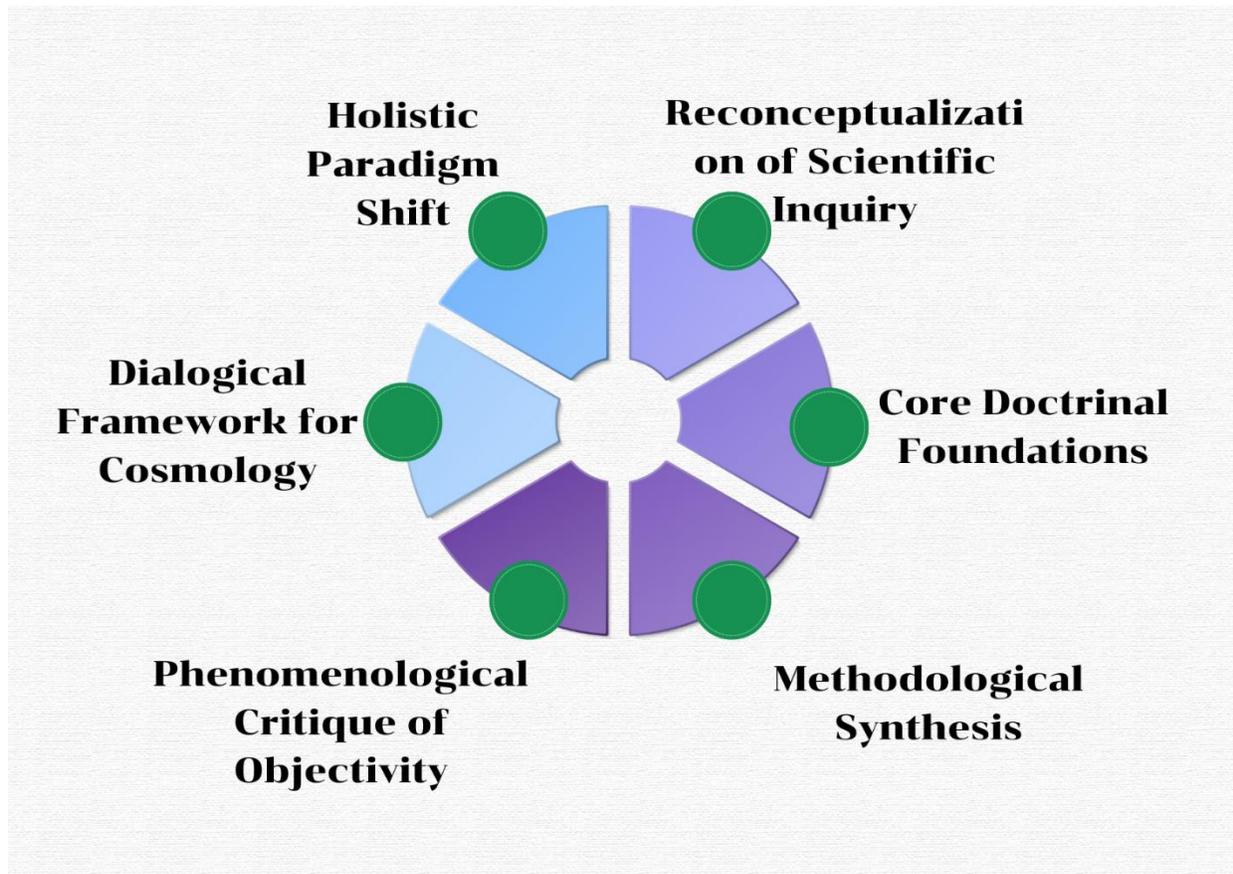

Figure 1 The Key Conceptual Contributions

For future research

Future research should delve deeper into interdisciplinary studies that bridge Buddhist epistemology with emerging scientific paradigms, such as quantum cosmology, cognitive science, and consciousness studies. Empirical methodologies can be enriched by incorporating phenomenological and introspective methods rooted in Buddhist meditative practices. Scholars are also encouraged to explore how Buddhist cosmological symbols, like Mount Meru and the thirty-one planes of existence, might serve as psychological and ethical frameworks rather than literal astronomical models. Furthermore, collaborations between Buddhist scholars and scientists can foster innovative educational curricula and research that promote both intellectual rigor and contemplative depth.

References

- Arihiro, K. O. S. A. K. A. (2021). The Mādhyamikas on False Conception (viparyāsa) and Emptiness (śūnyatā): A Study of Chapter Twenty-Three (Viparyāsaparīkṣā) of the Mūlamadhyamakakārikā and Prasannapadā (Doctoral dissertation, University of Tsukuba).
- Betz, U. A. (2024). Science and Religion. In *Science and Religion United: The Salvation Machine* (pp. 139-226). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Chandima, A. (2024). Perception in Mahayana Buddhism: A study of Contemporary Perspective. *BUDDHO*, 3(2), 1-10.
- Garfield, J. L. (2015). *Engaging Buddhism: Why it matters to philosophy*. Oxford University Press.
- Hershock, P. D. (2021). Buddhism and Intelligent Technology.
- Horiuchi, T. (2022). Disputed Emptiness: Vimalamitra's Mādhyamika Interpretation of the Heart Sutra in the Light of His Criticism on Other Schools. *Religions*, 13(11), 1067.
- Kabat-Zinn, J. (2011). *Mindfulness for Beginners: Reclaiming the Present Moment—and Your Life*. Sounds True.
- Kalupahana, D. J. (1987). *The principles of Buddhist psychology*. State University of New York Press.
- Kataoka, K. (2022). *Dignāga: Early Innovator in Buddhist Epistemology*. In *The Routledge Handbook of Indian Buddhist Philosophy* (pp. 284-302). Routledge.
- Keng, C. (2022). *Dharmapāla: A Janus-Faced Interpreter of Yogācāra?*. In *The Routledge Handbook of Indian Buddhist Philosophy* (pp. 361-375). Routledge.
- Kitagawa, H. (1968). On "svabhava"-according to the Materials from Sthiramati's Bhasya on the Trimsika. *Journal of Indian and Buddhist Studies (Indogaku Bukkyogaku Kenkyu)*, 16(2), 928-922.
- Kopf, G. (2024). Buddhist Philosophy and the Embodied Mind: A Constructive Engagement by Matthew MacKenzie. *Journal of Buddhist Philosophy*, 6(1), 145-150.
- Lü, J. (2015). *The Influence of Buddhist Cosmology on the Idea of the Geographical Center in Pre-Modern China*. In *Buddhism* (pp. 255-287). Brill.
- Lusthaus, D. (2002). *Buddhist phenomenology: A philosophical investigation of Yogacara Buddhism and the Ch'eng Wei-shih lun*. RoutledgeCurzon.
- Pawitan, Y., & Lee, Y. (2024). *Philosophies, Puzzles and Paradoxes: A Statistician's Search for Truth*. CRC Press.
- Powers, J. (2023). Can Ultimate Reality Change? The Three Natures/Three Characters Doctrine in Indian Yogācāra Literature and Contemporary Scholarship. *Sophia*, 62(1), 49-69.
- Salvini, M. (2015). *Language and existence in Madhyamaka and Yogācāra*. Madhyamaka and Yogācāra: Rivals or allies.
- Seeds, M. A., & Backman, D. (2014). *Foundations of astronomy (13th ed.)*. Cengage Learning.
- Siderits, M. (2007). *Buddhism as Philosophy: An Introduction*. Ashgate.

-
- Sopa, L. (1972). *The study of Buddhist cosmology and the concept of multiple worlds*. In T. de Bary (Ed.), *Sources of East Asian Tradition* (pp. 357–370). Columbia University Press.
- Wallace, B. A. (2010). *Hidden dimensions: The unification of physics and consciousness*. Columbia University Press.
- Williams, P. (2009). *Mahayana Buddhism: The doctrinal foundations (2nd ed.)*. Routledge.

PUBLIC
KNOWLEDGE
PROJECT

Buddho Journal

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (ONLINE)

Nibbāna in 19th-Century Criticism

นิพพานการวิพากษ์วิจารณ์ในศตวรรษที่ 19

Author & Corresponding Author*

1. Vichai Srisaku*

วิชัย ศิริสกุล

Affiliation:

1. Buddhachinnarat Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Email: vichai_srisakul@gmail.com

Article history:

Received: 08/01/2025, Revised: 15/02/2025,

Accepted: 25/03/2025, Available online: 21/04/2025

How to Cite:

Srisakul, V. (2025). Nibbāna in 19th-Century Criticism. *Buddho*, 4(2), 16-24.

Academic Review Articles

Nibbāna in 19th-Century Criticism

Vichai Srisakul*

นิพพานการวิพากษ์วิจารณ์ในศตวรรษที่ 19

วิชัย ศิริสกุล*

Abstract

Nibbāna lies at the heart of Buddhist philosophy, yet its interpretation varies significantly across different cultural and philosophical contexts. This article examines the concept of Nirvana as presented in early Buddhist texts, particularly the Pali Canon, while critically analyzing its reinterpretation in the Western colonial period. Of particular interest is the work of Rhys Davids and other scholars within the Orientalist tradition, who frequently portrayed Nirvana as a state of “extinction” or “emptiness”, a view that stands in stark contrast to the Theravāda understanding of Nirvana as a state of liberation from craving (Taṇhā), ignorance (Avijjā), and all defilements (Kilesa). The article also draws on postcolonial theory to interrogate the power dynamics embedded in these interpretations, highlighting how Western scholarship has often objectified Buddhism as a subject of study rather than engaging with it as a living spiritual tradition. The findings point to the urgent need to reexamine the meaning of Nirvana within its original context, in order to recover a more holistic and spiritually resonant understanding one that honors both its doctrinal depth and its cultural roots.

Keywords: Nibbāna, Theravāda

บทคัดย่อ

นิพพานเป็นแนวคิดแกนกลางของพระพุทธศาสนา ซึ่งถูกตีความแตกต่างกันในแต่ละบริบททางวัฒนธรรมและปรัชญา บทความนี้สำรวจความหมายของนิพพานในพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักฐานจากพระไตรปิฎก ควบคู่กับการวิเคราะห์การตีความในโลกตะวันตกช่วงอาณานิคม โดยเฉพาะงานของ Rhys Davids และนักวิชาการในสาย Orientalism ที่มักเข้าใจนิพพานว่าเป็น "การดับสูญ" หรือ "ความว่างเปล่า" ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดดั้งเดิมในพุทธศาสนาเถรวาทที่เน้นนิพพานในฐานะภาวะแห่งการหลุดพ้นจากตัณหา อวิชชา และกิเลสทั้งปวง บทความยังวิพากษ์ผ่านกรอบแนวคิดหลังอาณานิคม โดยชี้ให้เห็นอำนาจในการนิยามของนักวิชาการตะวันตกซึ่งทำให้พุทธศาสนาเป็นวัตถุศึกษา มากกว่าศาสนาแห่งการปฏิบัติอย่างมีชีวิต ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการทบทวนแนวคิดนิพพานโดยอิงบริบทดั้งเดิม เพื่อฟื้นฟูความเข้าใจอย่างลุ่มลึกและองค์รวมในเชิงจิตวิญญาณและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: นิพพาน, เถรวาท

บทนำ

นิพพาน (Nibbāna) เป็นแนวคิดแกนกลางของพระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงถึงจุดหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม คือภาวะที่ทุกข์ทั้งปวงสิ้นสุดลงโดยสมบูรณ์ นิพพานถูกอธิบายว่าเป็น “สันติธรรม” หรือ “ธรรมที่สงบระงับ” (Santilakkhaṇa) ที่ไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของสังสารวัฏ ไม่ถูกปรุงแต่ง (Asaṅkhata), ไม่อิงอดีต, และไม่อาจเข้าใจได้ด้วยการใช้เหตุผลธรรมดา (Acinteyya) ดังที่ระบุไว้ใน ขุททกนิกาย อุทาน ว่า “มีสิ่งที่ไม่เกิด ไม่ปรุงแต่ง ไม่ถูกทำให้เป็นไป” อชาตสูตร (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; ชุ. อุ. 25/191/221 และใน ธรรมจักรกัปปวัตตสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “...ความดับโดยไม่เหลือแห่งตัณหานั้นแหละ เรียกว่า นิพพาน” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; ชุ. อุ. 25/72/322)

ในพระพุทธศาสนาเถรวาท นิพพานจึงมิใช่ภาวะสูญเปล่าหรือการทำลายชีวิตตามความเข้าใจแบบอนิฮิเลชัน (annihilationism) หากแต่เป็นการหลุดพ้นจากเครื่องร้อยรัดคือ ตัณหา อวิชชา และกิเลสทั้งปวง อันนำไปสู่ภาวะแห่งอิสระโดยสิ้นเชิง (Bodhi, 2000; Ñāṇamoli & Bodhi, 1995) ขณะที่ในพระพุทธานุศาสนายาน โดยเฉพาะในนิกายมธยมิกะ (Madhyamaka) และโยคจาระ (Yogācāra) ความเข้าใจเรื่องนิพพานได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องสุญญตา (śūnyatā) และจิตนิรมล (Amalavijñāna) ซึ่งสะท้อนความพยายามในการอธิบายนิพพานอย่างลึกซึ้งในระดับอภิปรัชญา (Harvey, 2013) อย่างไรก็ตาม ในช่วงศตวรรษที่ 19 เมื่อพระพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่การศึกษาของโลกตะวันตกผ่านกระแสล่าอาณานิคมและแนวคิดแบบตะวันออกศึกษา (Orientalism) การตีความนิพพานกลับถูกกรอบอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์ตะวันตกที่ให้คุณค่ากับเหตุผล

วิทยาศาสตร์ ศาสนาคริสต์ และจิตวิทยายุคแรก (Almond, 1988; King, 1999) ส่งผลให้แนวคิดนิพพานถูกตีความใหม่ในลักษณะที่คลาดเคลื่อนจากบริบทต้นทาง เช่น การมองนิพพานเป็น “ความว่างเปล่า”, “ภาวะไร้ชีวิต”, หรือแม้กระทั่ง “สวรรค์ที่ไม่มีตัวตน”

ข้อวิพากษ์ต่อแนวโน้มดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า งานศึกษาในยุคดังกล่าวจำนวนมากพึ่งพาแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ หรือแปลจากภาษาเดิมโดยขาดการพิจารณาบริบทวัฒนธรรม ตลอดจนละเลยความหลากหลายภายในของพุทธศาสนาเอง (Lopez, 1995) การตีความโดยใช้กรอบคิดแบบคริสต์ หรืออภิปรายตามตะวันตก จึงนำไปสู่การ ทำให้ศาสนาอื่นเป็นวัตถุศึกษา มากกว่าการฟังเสียงของประสบการณ์ศาสนาในแบบที่ปฏิบัติเองเข้าใจ ช่องว่างทางการศึกษานี้จึงกลายเป็นพื้นที่สำคัญของการวิพากษ์และทบทวน ทั้งในด้านอำนาจในการนิยาม ความเข้าใจอัตลักษณ์ของแนวคิดพุทธ และการตีความข้ามวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อทั้งการศึกษาเชิงปรัชญาและศาสนาในปัจจุบัน

ความหมายของนิพพานในบริบทที่เข้าใจพุทธศาสนา

เพื่อเข้าใจนิพพานอย่างแท้จริง จำเป็นต้องกลับมาสำรวจนิพพานในบริบทของพระพุทธศาสนาเอง โดยเฉพาะในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลดั้งเดิมที่สุดที่เก็บรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเป็นระบบ ในนัยยะนี้ นิพพานมิได้ถูกเสนอในฐานะ “ความว่างเปล่า” หรือ “การดับสูญแห่งชีวิต” ตามที่นักวิชาการตะวันตกบางคนในยุคอาณานิคมตีความ หากแต่เป็น สภาวะแห่งการหลุดพ้น (Vimutti) จากตัณหา อวิชชา และกิเลสทั้งปวง ใน ขุททกนิกาย อุทาน อรรถกถาตติยนิพพานสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า “มีสิ่งที่ไม่เกิดขึ้น ไม่ถูกปรุงแต่ง ไม่ถูกทำให้เป็นไป หากไม่มีสิ่งนี้แล้ว ย่อมไม่มีทางรู้พ้นจากสิ่งที่เกิดขึ้น ปรุงแต่ง และถูกทำให้เป็นไป” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; ขุ.อ. 25/158) ข้อความนี้สะท้อนว่า นิพพานเป็นสภาวะที่พ้นจากการปรุงแต่ง (Asañkhata) มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยอย่างสังขารทั้งหลาย ความไม่ปรุงแต่งนี้ทำให้นิพพานไม่สามารถอธิบายด้วยภาษาหรือกรอบคิดแบบทวินิยม (Dualism) เช่น มี/ไม่มี ชีวิต/ความตาย อีกตอนหนึ่งใน อังคุตตรนิกาย นิพพานสูตร กล่าวไว้ว่า “นิพพาน เป็นสุขที่สุด” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; อง.ส. 23/238)

คำกล่าวนี้ยืนยันว่านิพพานมี “ค่าเชิงบวก” มิใช่สภาวะว่างเปล่าหรือการดับชีวิต แต่เป็น ภาวะแห่งความสงบ สุข และความบริสุทธิ์ ที่เกิดจากการสิ้นสุดแห่งตัณหา ความโลภ โกรธ หลง อันเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ พุทธศาสนาเถรวาทยังอธิบายว่านิพพานแบ่งออกเป็นสองลักษณะสำคัญ ได้แก่

- 1) สอุปาทิเสสนิพพาน (Sa-upādisesa-nibbāna) นิพพานของพระอรหันต์ขณะยังมีขันธห้า (ร่างกายและจิตใจ) ดำรงอยู่
- 2) อนุปาทิเสสนิพพาน (Anupādisesa-nibbāna) นิพพานที่ไม่มีส่วนเหลือ คือหลังจากพระอรหันต์ดับขันธปรินิพพาน

ทั้งสองลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่า นิพพานมิใช่การ ดับสูญแห่งชีวิต แต่เป็นการ สิ้นค้นหา ในระดับภายใน และสูงสุด ซึ่งผู้ปฏิบัติสามารถประจักษ์ได้ด้วยตนเองตามคำกล่าวที่ว่า ปัจจัยตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูหิ ผู้รู้ย่อมรู้ได้เฉพาะ ตน จากมหาปริณิพพานสูตร ที่ขนิทาย มหาวรรค (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; ที.ม. 10/89) เมื่อพิจารณา โดยอิงพระไตรปิฎก นิพพานจึงไม่อาจตีความเป็นเพียง ความว่างเปล่า ตามแนว annihilationism ได้อย่างถูกต้อง หากแต่ควรเข้าใจว่าเป็น ภาวะหลุดพ้นจากสังสารวัฏ โดยที่ยังมีความสงบ สุข และสมบูรณ์ในเชิงจิตวิญญาณ

การตีความนิพพานให้สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาตะวันตกหรือเทววิทยา

อาจกลายเป็นการลดทอนมิติที่สำคัญของประสบการณ์ภายใน และมองข้ามความลึกซึ้งซึ่งทางจิตวิญญาณของ พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาแห่งการปฏิบัติข้อวิพากษ์ต่อมาจากนักวิชาการหลังอาณานิคมชี้ให้เห็นว่า การตีความของ Rhys Davids และนักวิชาการร่วมสมัยของเขา ไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดแนวคิดทางศาสนา หากแต่ เป็นการผลิตซ้ำความเข้าใจที่สะท้อนอคติของโลกทัศน์ตะวันตก Edward Said (1978) ในงาน Orientalism เสนอว่า การศึกษาตะวันออกโดยตะวันตกมักอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจ ที่ทำให้ผู้ศึกษาสามารถจัดระเบียบและนิยาม “ตะวันออก” ตามกรอบความเข้าใจของตนเอง ความรู้จึงกลายเป็นเครื่องมือของอำนาจ ซึ่งในกรณีของพุทธศาสนา ก่อให้เกิดภาพจำว่าเป็นศาสนาแห่งความว่างเปล่าและการเพิกถอนตน

Donald Lopez (1995) ขยายแนวคิดนี้สู่สนามพุทธศึกษา โดยชี้ว่าการที่ Rhys Davids ใช้กรอบความคิด แบบวิทยาศาสตร์และศาสนาคริสต์ในการอธิบายนิพพาน แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการควบคุมและนิยาม พุทธศาสนาผ่านเลนส์ของตะวันตก ซึ่งทำให้พุทธศาสนากลายเป็น “วัตถุศึกษา” มากกว่าระบบจริยธรรมและจิต วิญญาณที่มีบริบทเป็นของตนเอง Lopez เรียกกระบวนการนี้ว่า “การดูแลศาสนาพุทธ” (curating the Buddha) โดยเปรียบเทียบว่า พุทธศาสนาถูกจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แห่งอารยธรรมตะวันตก มากกว่าจะมีชีวิตในฐานะศาสนา แห่งการปฏิบัติและความหลุดพ้น การวิพากษ์นี้เปิดช่องให้เกิดการกลับมาทบทวนความหมายของนิพพานอีกครั้ง โดยเฉพาะในเชิงจิตวิญญาณและปรัชญา เช่น Rupert Gethin (1998) ที่เน้นว่านิพพานไม่อาจอธิบายได้ผ่านกรอบ คิดแบบ annihilation หรือการดับสูญ แต่ต้องเข้าใจในฐานะสภาวะที่ “ดับ” ค้นหา อวิชชา และความยึดมั่น เป็น การสิ้นสุดแห่งทุกข์ ไม่ใช่ความว่างเปล่าในเชิงลบ

ข้อวิพากษ์ในเวลาต่อมาโดยนักวิชาการร่วมสมัย เช่น Edward Said, Donald Lopez และ Rupert Gethin ได้ชี้ให้เห็นว่าแนวโน้มการตีความดังกล่าวเป็นผลลัพธ์ของบริบทอาณานิคม ที่นักวิชาการตะวันตกมีอำนาจเหนือใน การกำหนดความหมายและนิยามศาสนา “อื่น” โดยเฉพาะพุทธศาสนา ซึ่งถูกทำให้เป็นวัตถุศึกษา มากกว่าถูกฟัง ในฐานะเสียงของประสบการณ์ศาสนาเอง (Lopez, 1995; Said, 1978; Gethin, 1998) ช่องว่างเหล่านี้จึง กลายเป็นพื้นที่สำคัญในการศึกษาวิจารณ์และรื้อฟื้นความหมายของนิพพานในบริบทที่เข้าใจพุทธศาสนาในแบบ องค์กรรวมมากขึ้น

การตีความนิพพานในโลกตะวันตกยุคอาณานิคม

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 แนวคิดเรื่องนิพพานเริ่มได้รับความสนใจจากนักวิชาการตะวันตก โดยเฉพาะภายใต้กระแสความตื่นตัวด้านตะวันออกศึกษา (Orientalism) และการแปลพระไตรปิฎกเข้าสู่ภาษาอังกฤษ โครงการสำคัญที่มีบทบาทสูงในช่วงนี้คือ *The Sacred Books of the East* ซึ่งนำโดย Max Müller นักปราชญ์ชาวเยอรมันผู้มีอิทธิพลต่อการนิยามและกรอบแนวคิดทางศาสนาตะวันออกในโลกตะวันตก (Müller, 1879–1910) อย่างไรก็ตาม การแปลและตีความในยุคนี้มีได้เป็นกระบวนการที่ปลอดภัย ตรงกันข้าม กลับสะท้อนทัศนคติแบบตะวันตก โดยเฉพาะความคิดแบบคริสต์ศาสนา วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ และจิตวิทยายุคแรก ที่ส่งอิทธิพลต่อการเข้าใจนิพพานในกรอบที่ต่างไปจากรากเดิมของพุทธศาสนา

นักวิชาการตะวันตกในยุคอาณานิคมจำนวนมากไม่ยอมนิพพานผ่านมุมมองแบบอภิปรัชญาตะวันตกและเทววิทยาคริสต์ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ T.W. Rhys Davids นักวิชาการชาวอังกฤษผู้ก่อตั้ง Pali Text Society ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่พระไตรปิฎกภาษาบาลีสู่สาธารณชนภาษาอังกฤษ Rhys Davids อธิบายนิพพานว่าเป็น “การดับสูญแห่งชีวิต” (extinction of life) ซึ่งสะท้อนมุมมองแบบ annihilationism ที่มองนิพพานเป็นความว่างเปล่า ไร้ชีวิต และเป็นภาวะศูนย์ปราศจากค่าเชิงบวก (Rhys Davids, 1881) การตีความลักษณะนี้มีผลต่อภาพลักษณ์ของพุทธศาสนาในโลกตะวันตกว่าเป็นศาสนาแห่งความเพิกถอน ความทุกข์ และการทำลายอดีตในเชิงลบ มากกว่าจะเห็นเป็นแนวทางสู่การหลุดพ้นเชิงจิตวิญญาณ

ข้อวิพากษ์ร่วมสมัยต่อการตีความนิพพานในบริบทอาณานิคม

กระแสการวิพากษ์การตีความนิพพานโดยนักวิชาการตะวันตกในยุคอาณานิคมได้รับการขยายผลและตั้งคำถามอย่างจริงจังจากนักวิชาการร่วมสมัย โดยเฉพาะภายใต้กรอบแนวคิดหลังอาณานิคม (postcolonial theory) ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากระบวนการตีความศาสนาตะวันออก รวมถึงพุทธศาสนา มิได้เกิดขึ้นในสุญญากาศ หากแต่เป็นผลลัพธ์จากโครงสร้างอำนาจที่ไม่สมดุลในยุคอาณานิคม

Edward Said ในงาน *Orientalism* (1978) ได้เสนอว่า โลกตะวันตกมีแนวโน้มสร้าง “ตะวันออก” ขึ้นมาในฐานะสิ่งที่ตรงข้ามกับตนเอง ผ่านการสร้างภาพและการจัดระเบียบความรู้ที่สอดคล้องกับอำนาจจักรวรรดินิยม ภายใต้กระบวนการนี้ ศาสนาและวัฒนธรรมของ “ตะวันออก” ถูกลดทอนให้กลายเป็นวัตถุแห่งการศึกษา มากกว่าจะถูกฟังหรือเข้าใจจากภายในบริบทของตนเอง Said ระบุว่า ความรู้ไม่ได้เป็นกลาง หากแต่ “รับใช้” โครงสร้างอำนาจของจักรวรรดิ (Said, 1978) Donald Lopez ขยายข้อเสนอของ Said มาสู่สนามพุทธศึกษาผ่านงาน *Curators of the Buddha* (1995) โดยเขาตั้งคำถามว่าทำไมนักวิชาการตะวันตกในศตวรรษที่ 19 และ 20 จึงสามารถนิยามว่า “อะไรคือพุทธศาสนาแท้” ได้ โดยไม่จำเป็นต้องฟังเสียงของพุทธศาสนิกชนเอง Lopez เห็นว่า

ความพยายามในการจัดหมวดหมู่ ดีความ และแปลธรรมะภายใต้กรอบวิทยาศาสตร์ ศาสนา หรือจิตวิทยาตะวันตก ได้เปลี่ยนพุทธศาสนาให้เป็นสิ่งประดิษฐ์ในพิพิธภัณฑน์ มากกว่าจะเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีชีวิต (Lopez, 1995)

Rupert Gethin แม้จะมีได้อยู่ในขบวนการวิพากษ์หลังอาณานิคมอย่างชัดเจน แต่ก็มีส่วนสำคัญในการนำเสนอภาพของพุทธศาสนาในเชิงประวัติศาสตร์และปรัชญาแบบองค์รวมมากขึ้น ใน *The Foundations of Buddhism* (1998) Gethin ยืนยันถึงความซับซ้อนและความหลากหลายภายในของพุทธศาสนา พร้อมทั้งระบุว่าคำสอนเรื่องนิพพานไม่สามารถอธิบายได้เพียงด้วยภาษาทางอภิปรัชญาตะวันตก หรือแนวคิดแบบ binary อย่างมี/ไม่มี ชีวิต/ความว่างเปล่า แต่ต้องเข้าใจผ่านบริบทของการปฏิบัติ สมาธิ และปัญญา การวิพากษ์ในลักษณะนี้ทำให้เกิดการตระหนักถึงช่องว่างขององค์ความรู้ที่สร้างขึ้นจากภายนอก และเปิดพื้นที่ให้กับการรื้อฟื้นความเข้าใจนิพพานในฐานะประสบการณ์ทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และภาวะการดำรงอยู่ของผู้ปฏิบัติจริง ๆ ช่องว่างนี้จึงกลายเป็นพื้นที่ทางปัญญาที่มีศักยภาพอย่างสูงในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธปรัชญาเชิงวิพากษ์

สรุป

การศึกษานี้เสนอให้กลับมาทำความเข้าใจนิพพานจากบริบทของพระพุทธศาสนาเอง โดยเฉพาะผ่านแหล่งคำสอนดั้งเดิมอย่างพระไตรปิฎก ซึ่งแสดงให้เห็นนิพพานเป็นภาวะแห่งความหลุดพ้น ไม่ใช่ความว่างเปล่าหรือการดับสูญตามแบบการตีความในโลกตะวันตกช่วงอาณานิคม แนวโน้มของการตีความดังกล่าวสะท้อนอิทธิพลของกรอบคิดตะวันตก ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ ศาสนาคริสต์ และอภิปรัชญา ซึ่งส่งผลให้พุทธศาสนาถูกลดทอนความหมายทางจิตวิญญาณไปอย่างมาก การวิพากษ์จากนักคิดร่วมสมัยอย่าง Edward Said, Donald Lopez และ Rupert Gethin ชี้ให้เห็นถึงอคติทางอำนาจในกระบวนการแปล ดีความ และการศึกษาศาสนาอื่น ซึ่งยังคงมีผลต่อการรับรู้พุทธศาสนาในปัจจุบัน การทบทวนแนวคิดนิพพานในเชิงบริบทจึงเป็นความพยายามในการรื้อฟื้นแก่นแท้ของคำสอน และเปิดพื้นที่ทางปัญญาสำหรับการศึกษาเชิงลึกในระดับปรัชญาและจิตวิญญาณ

ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดนิพพานในบทความนี้ได้เกิดองค์ความรู้สำคัญที่สามารถสรุปได้ดังนี้

1) นิพพานในพระพุทธศาสนาไม่ใช่ภาวะว่างเปล่าหรือการดับสูญ หากแต่เป็นสภาวะแห่งการสิ้นสุดของตัณหา อวิชชา และกิเลส ซึ่งนำไปสู่ความสงบและอิสรภาพสูงสุด

2) การตีความนิพพานในโลกตะวันตกยุคอาณานิคมมีอิทธิพลจากโครงสร้างอำนาจและกรอบความคิดตะวันตก เช่น วิทยาศาสตร์และศาสนาคริสต์ ซึ่งมักลดทอนคุณค่าทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนา

3) แนวคิดหลังอาณานิคม เช่น ของ Edward Said และ Donald Lopez ช่วยเปิดโปงอคติในกระบวนการสร้างความรู้เกี่ยวกับศาสนา “อื่น” และเสนอให้ฟังเสียงของผู้ปฏิบัติจริงมากขึ้น

4) การทำความเข้าใจนิพพานในเชิงบริบทและเชิงประสบการณ์ เป็นประเด็นสำคัญในการสร้างองค์ความรู้พุทธปรัชญาแบบองค์รวม และส่งเสริมความเข้าใจศาสนาในฐานะการปฏิบัติที่มีชีวิต ไม่ใช่เพียงวัตถุวิชาการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในอนาคต

1) ควรศึกษานิพพานโดยอิงจากบริบทพระไตรปิฎกและแนวทางการปฏิบัติของผู้ปฏิบัติจริง เพื่อเข้าใจอย่างลึกซึ้งและหลีกเลี่ยงการตีความคลาดเคลื่อน

2) นักวิชาการควรตระหนักถึงอคติและอำนาจในการนิยาม โดยเฉพาะในกรอบคิดแบบตะวันตกที่อาจลดทอนคุณค่าของประสบการณ์ทางศาสนาในแบบตะวันออก

3) ควรเปิดพื้นที่ให้กับเสียงของผู้ปฏิบัติพุทธศาสนาและนักคิดตะวันออก ในกระบวนการสร้างองค์ความรู้แทนที่จะจำกัดอยู่ในกรอบทศวรรษตะวันตก

4) การศึกษาพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันควรบูรณาการระหว่างเชิงวิชาการและเชิงจิตวิญญาณ เพื่อคงความลึกซึ้งของคำสอนและการปฏิบัติไว้

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Almond, P. C. (1988). *The British discovery of Buddhism*. Cambridge University Press.

Bodhi, B. (Trans.). (2000). *The connected discourses of the Buddha: A new translation of the Samyutta Nikāya*. Wisdom Publications.

Gethin, R. (1998). *The foundations of Buddhism*. Oxford University Press.

Harvey, P. (2013). *An introduction to Buddhism: Teachings, history and practices* (2nd ed.). Cambridge University Press.

King, R. (1999). *Orientalism and religion: Postcolonial theory, India and “the mystic East”*. Routledge.

Lopez, D. S. (1995). *Curators of the Buddha: The study of Buddhism under colonialism*. University of Chicago Press.

Ñāṇamoli, B., & Bodhi, B. (Trans.). (1995). The middle length discourses of the Buddha: A translation of the Majjhima Nikāya. Wisdom Publications.

Rhys Davids, T. W., & Woodward, F. L. (Trans.). (1915). Udāna: Verses of uplift. Pali Text Society.

Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
THAILAND

NOBLE
EDUCATION
PUBLISHER

PKP

PUBLIC
KNOWLEDGE
PROJECT

OJS

OPEN
JOURNAL
SYSTEMS

Buddho Journal

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (ONLINE)

Metaphysics and Theory of Relativity

อภิปรัชญากับทฤษฎีสัมพันธภาพ

Author & Corresponding Author*

1. Samanera Wongsathon Kachana*

สามเณรวังศธร คชะชนะนา*

Affiliation:

1. Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Email: kachana.won@mbu.ac.th

Article history:

Received: 16/01/2025, Revised: 12/03/2025,

Accepted: 25/03/2025, Available online: 21/04/2025

How to Cite:

Kachana, S. W. (2025). Metaphysics and Theory of relativity. *Buddho*, 4(2), 25-33.

BUDDHO

Buddhist Teachings, Scriptures, Practices, and Integrations

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (Online)

Academic Review Articles

Metaphysics and Theory of Relativity

Samanera Wongsathon Kachana*

อภิปรัชญากับทฤษฎีสัมพัทธภาพ

สามเณรวรจรร คชะชนะนา*

Abstract

The theory of relativity, developed by Albert Einstein in the early 20th century, challenged traditional understandings of time and space by proposing that time and space are not absolute but are relative to reference frames and the mass-energy conditions in the universe. Philosophical doubts regarding the nature of time and spacetime have sparked debates in multiple directions, especially concerning the reality of time, which may either be merely an experiential structure of human perception or something that objectively exists in its own right. In this article, we will explore the connection between the theory of relativity and metaphysics, aiming to understand the status of time and spacetime within the framework of relativity theory and analyze the implications this has on our understanding of reality.

Keywords: Metaphysics, Theory of Relativity

บทคัดย่อ

ทฤษฎีสัมพัทธภาพที่พัฒนาโดยอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ในต้นศตวรรษที่ 20 ได้ท้าทายความเข้าใจดั้งเดิมเกี่ยวกับเวลาและอวกาศ โดยเสนอว่าเวลาและอวกาศไม่ใช่สิ่งสมบูรณ์ แต่มีความสัมพันธ์กับกรอบอ้างอิงและสภาพมวล-พลังงานในจักรวาล ข้อสงสัยในเชิงอภิปรัชญาเกี่ยวกับสถานะของเวลาและอวกาศ-เวลา ได้กระตุ้นให้เกิดการถกเถียงในหลายทิศทาง โดยเฉพาะในด้านความเป็นจริงของเวลา ซึ่งอาจเป็นเพียงโครงสร้างเชิงประสบการณ์ของ

มนุษย์หรือเป็นสิ่งที่มียู่จริงในเชิงภววิสัย ในบทความนี้เราจะสำรวจการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีสัมพัทธภาพและอภิปรัชญา โดยมุ่งหวังที่จะเข้าใจสถานะของเวลาและอวกาศ-เวลาในกรอบทฤษฎีสัมพัทธภาพและวิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อการเข้าใจความเป็นจริง

คำสำคัญ: อภิปรัชญา, ทฤษฎีสัมพัทธภาพ

บทนำ

ทฤษฎีสัมพัทธภาพเป็นหนึ่งในแนวคิดที่สำคัญที่สุดในฟิสิกส์สมัยใหม่ ซึ่งอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ พัฒนาและเสนอขึ้นในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ทฤษฎีนี้ประกอบด้วยสองส่วนหลัก ได้แก่ ทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษ ซึ่งว่าด้วยการเคลื่อนที่ของวัตถุในกรอบอ้างอิงที่แตกต่างกัน และทฤษฎีสัมพัทธภาพทั่วไป ซึ่งว่าด้วยแรงโน้มถ่วงและความโค้งของอวกาศ-เวลา (Einstein, 1916) แนวคิดของทฤษฎีสัมพัทธภาพได้ท้าทายความเข้าใจดั้งเดิมเกี่ยวกับเวลา อวกาศ และความเป็นจริง ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับอภิปรัชญา จากเดิมที่มุมมองเชิงอภิปรัชญาในโลกวิทยาศาสตร์เชื่อว่ากาลอวกาศเป็นเวทิตายตัว (Newton, 1687) การมาถึงของทฤษฎีสัมพัทธภาพได้รื้อถอนกรอบคิดดังกล่าว โดยเสนอว่าทั้งเวลาและอวกาศมิได้เป็นสิ่งสมบูรณ์ หากแต่สัมพันธ์กับกรอบอ้างอิงและสภาพมวล-พลังงานในจักรวาล แนวคิดนี้นำไปสู่คำถามเชิงอภิปรัชญาใหม่ ๆ เช่น เวลาเป็นสิ่งจริง (real) หรือเป็นเพียงโครงสร้างเชิงประสบการณ์ของมนุษย์ อวกาศ-เวลาเป็นหน่วยโครงสร้างพื้นฐานของความเป็นจริง หรือเป็นผลผลิตของแบบจำลองทางฟิสิกส์ หนึ่งในประเด็นอภิปรัชญาที่ทฤษฎีสัมพัทธภาพได้กระตุ้นให้เกิดการถกเถียงอย่างกว้างขวาง คือคำถามว่า "เวลา" เป็นสิ่งที่มียู่จริงในเชิงภววิสัย (objective reality) หรือเป็นเพียงโครงสร้างทางประสบการณ์ของมนุษย์ (subjective experience) ซึ่งหล่อหลอมจากการรับรู้และความสัมพันธ์กับโลกภายนอก แม้ว่าในเชิงฟิสิกส์ เวลาในทฤษฎีสัมพัทธภาพจะถูกรวมไว้เป็นมิติหนึ่งของอวกาศ-เวลา (spacetime) แต่แนวคิดนี้ก็กลับทำให้เกิดข้อกังขาในเชิงอภิปรัชญาว่า เวลา "มีอยู่" จริงหรือเป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นจากแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ของฟิสิกส์เท่านั้น

ในผลงานของ Rovelli (2021) ได้ชี้ว่า เวลาอาจไม่ได้เป็นหน่วยพื้นฐานของความเป็นจริง หากแต่เป็นผลลัพธ์ของการปฏิสัมพันธ์ของระบบทางกายภาพ และความไม่สมมาตรของข้อมูลที่สังเกตได้ กล่าวคือ เวลาอาจไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในตัวมันเอง แต่เป็นผลจากกระบวนการทางข้อมูลที่เรารับรู้ความเปลี่ยนแปลงและความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในโลก ในทำนองเดียวกัน, Huggett และ Wüthrich (2022) ตั้งคำถามถึงสถานะภววิสัยของอวกาศ-เวลา โดยเสนอว่าหากเรายอมรับทฤษฎีแรงโน้มถ่วงควอนตัมซึ่งพยายามรวมทฤษฎีสัมพัทธภาพเข้ากับกลศาสตร์ควอนตัม อวกาศ-เวลาอาจมิใช่สิ่งที่มีอยู่จริง แต่เป็นผลผลิตของโครงสร้างระดับลึกกว่าที่ไม่ใช่เวลา กล่าวอีกนัยหนึ่ง อวกาศ-เวลาอาจเป็น "ภาพลวงตา" หรือ emergent entity ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของหน่วย

ข้อมูลระดับควอนตัม แม้จะมีข้อเสนอเหล่านี้ แต่วงการอภิปรัชญายังคงขาดฉันทามติว่า เวลาและอวกาศ-เวลาเป็นสิ่งที่ "มีอยู่จริง" หรือเป็นเพียงแบบจำลองหนึ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อทำความเข้าใจกับโลก ปัจจุบันยังจำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงระหว่างศาสตร์ (interdisciplinary) ที่รวมทั้งฟิสิกส์เชิงทฤษฎี อภิปรัชญา และญาณวิทยา เพื่อสำรวจธรรมชาติของเวลาและความเป็นจริงในระดับลึกยิ่งขึ้น

นักวิชาการหลายท่านได้อภิปรายประเด็นนี้ เช่น Putnam (1967) และ Dainton (2010) ซึ่งได้วิเคราะห์ผลกระทบของสัมพัทธภาพต่อแนวคิดเกี่ยวกับความต่อเนื่องของเวลาและการมีอยู่ของอดีต ปัจจุบัน และอนาคต อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อถกเถียงว่าทฤษฎีสัมพัทธภาพสามารถนำมาสนับสนุนทฤษฎีแบบ eternalism หรือ presentism ในอภิปรัชญาเวลาได้มากน้อยเพียงใด อีกทั้งยังมีความท้าทายในการตีความแนวคิดเชิงฟิสิกส์ให้อยู่ในกรอบของปรัชญาอย่างมีนัยสำคัญ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีสัมพัทธภาพกับแนวคิดอภิปรัชญาจึงยังคงเป็นประเด็นที่มีองค์ความรู้ให้สำรวจอีกมาก โดยเฉพาะในด้านการตีความปรัชญาของเวลา ความจริง และอัตลักษณ์ของสิ่งมีอยู่ในบริบทของฟิสิกส์สมัยใหม่ รายงานฉบับนี้มุ่งสำรวจประเด็นดังกล่าวอย่างเป็นระบบ เพื่อนำเสนอการเชื่อมโยงระหว่างวิทยาศาสตร์กับอภิปรัชญา และเปิดพื้นที่ให้แก่การถกเถียงที่ยังคงดำเนินอยู่ในสาขาปรัชญาวิทยาศาสตร์

อภิปรัชญากับทฤษฎีสัมพัทธภาพ

อภิปรัชญา (Metaphysics) คือแขนงหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาธรรมชาติพื้นฐานของความเป็นจริง (reality) รวมถึงประเด็นเกี่ยวกับการมีอยู่ (existence), สารัตถะ (substance), เอกลักษณ์ (identity), สาเหตุ (causality) และความเป็นไปได้ (possibility) โดยมีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจว่าโลกนี้ "เป็นเช่นไรในระดับลึกที่สุด" (Loux & Crisp, 2023) อภิปรัชญาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงข้อถกเถียงทางปรัชญาเท่านั้น แต่ยังขยายตัวเข้าไปเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะเมื่อแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ท้าทายความเข้าใจดั้งเดิมเกี่ยวกับเวลา อวกาศ และความเป็นจริงอภิปรัชญา (Metaphysics) คือแขนงหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาธรรมชาติพื้นฐานของความเป็นจริง (reality) โดยมุ่งสำรวจประเด็นลึกซึ้งเกี่ยวกับการมีอยู่ (existence), สารัตถะ (substance), เอกลักษณ์ (identity), สาเหตุ (causality) และความเป็นไปได้ (possibility) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจว่าโลกและสิ่งที่มีอยู่ "เป็นเช่นไรในระดับลึกที่สุด" (Loux & Crisp, 2023)

จุดเริ่มต้นของอภิปรัชญาย้อนกลับไปได้ถึงยุคกรีกโบราณ โดยเฉพาะในงานของอริสโตเติล ซึ่งใช้คำว่า "ปรัชญาแรก" (first philosophy) เพื่อศึกษาหลักการพื้นฐานของความเป็นจริง และต่อมาลูกนักบรรณาธิการให้ชื่อว่า "เมตาฟิสิกส์" (metaphysics) เนื่องจากตำราเล่มนั้นถูกจัดไว้ "หลังฟิสิกส์" (meta-ta-physika) ในลำดับของหนังสือ (Shields, 2021) ตลอดประวัติศาสตร์ แนวคิดทางอภิปรัชญามีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนตามบริบทของยุคสมัย ตั้งแต่การให้ความสำคัญกับสารัตถะในยุคโบราณ การเน้นบทบาทของพระเจ้าในยุคกลาง ไปจนถึงการ

วิเคราะห์เชิงตรรกะในยุคสมัยใหม่ ในโลกยุคปัจจุบัน อภิปรัชญาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในขอบเขตของการตั้งคำถามเชิงปรัชญาแบบนามธรรมเท่านั้น หากยังได้ขยายตัวไปเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ และจิตวิทยา โดยเฉพาะเมื่อนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์ได้ท้าทายแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับเวลา อวกาศ และความเป็นจริง ทำให้เกิดคำถามใหม่ ๆ ที่อภิปรัชญามีบทบาทในการตอบ เช่น “เวลาเป็นสิ่งจริงหรือไม่?” หรือ “อวกาศ-เวลาเป็นหน่วยโครงสร้างพื้นฐานของจักรวาลหรือเป็นเพียงแบบจำลองทางคณิตศาสตร์?”

ทฤษฎีสัมพัทธภาพ ที่เสนอโดยอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ จึงเป็นจุดตัดสำคัญระหว่างวิทยาศาสตร์และอภิปรัชญา โดยเฉพาะเมื่อแนวคิดที่ว่าเวลาและอวกาศไม่ใช่สิ่งสมบูรณ์ หากแต่สัมพันธ์กับผู้สังเกตและกรอบอ้างอิงทางกายภาพ (Einstein, 1916; Rovelli, 2021) ทำให้เกิดคำถามเชิงอภิปรัชญาใหม่ว่า เวลาเป็นสิ่งมีอยู่ในตัวมันเองหรือเป็นเพียงโครงสร้างประสบการณ์ และอวกาศ-เวลา (spacetime) เป็นโครงสร้างพื้นฐานของจักรวาลจริง ๆ หรือไม่นักฟิสิกส์เช่น Rovelli (2021) ยังเสนอว่าความเข้าใจเชิงควอนตัมและข้อมูลอาจเปิดเผยว่า เวลาเป็นเพียงผลลัพธ์ของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ของระบบ ไม่ใช่โครงสร้างถาวรของธรรมชาติ แนวโน้มเหล่านี้บ่งชี้ว่าอภิปรัชญาในยุคปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียงการไตร่ตรองทางความคิดอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ที่จำเป็นในการทำความเข้าใจผลกระทบของแนวคิดวิทยาศาสตร์ใหม่ ๆ ต่อโครงสร้างของความเป็นจริง

การบรรจบกันของสองศาสตร์

ในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา ได้เกิดความตื่นตัวในหมู่นักวิชาการทั้งสายวิทยาศาสตร์และปรัชญาในการตีความ ทฤษฎีสัมพัทธภาพ ในแง่มุมของ อภิปรัชญา โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับ "เวลา" และ "ความเป็นจริง" ซึ่งเดิมเคยเป็นหัวข้อเฉพาะของนักฟิสิกส์ แต่กลับกลายเป็นเวทีถกเถียงร่วมกับนักอภิปรัชญาในปัจจุบัน นักปรัชญาอย่าง Dainton และ Skow ได้ตั้งคำถามที่ท้าทายต่อแนวคิดเรื่อง "ปัจจุบัน" และการไหลของเวลา เช่น แนวคิดที่ว่าเวลานั้นดำรงอยู่ในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่อง หรือเป็นเพียงลำดับเหตุการณ์ที่สามารถจัดเรียงได้โดยไม่ต้องมี "ปัจจุบัน" ที่แท้จริง (Skow, 2015; Dainton, 2010) ในทางตรงกันข้าม นักฟิสิกส์อย่าง Carlo Rovelli (2021) ชี้ว่า เวลาอาจไม่ใช่สิ่งพื้นฐานในธรรมชาติ หากแต่เป็นผลผลิตจากปฏิสัมพันธ์ของระบบและข้อมูล กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เวลาอาจเป็นเพียงโครงสร้างทางประสบการณ์ที่มนุษย์รับรู้ผ่านกระบวนการสังเกต มากกว่าที่จะเป็นองค์ประกอบที่แท้จริงของจักรวาลตามที่เคยเชื่อกันมาในฟิสิกส์นิวตัน

นักอภิปรัชญาอย่าง Barry Dainton และ Brad Skow ได้ท้าทายแนวคิดเรื่อง "ปัจจุบัน" (present) และ "การไหลของเวลา" (flow of time) โดยตั้งคำถามว่า เวลานั้นดำรงอยู่ในฐานะกระบวนการเคลื่อนไหลจริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงโครงสร้างลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระเบียบ โดยไม่มีปัจจุบันที่แท้จริงปรากฏอยู่เลย (Dainton, 2010; Skow, 2015) ทศนะของพวกเขาสะท้อนแนวคิดเชิงอภิปรัชญาอย่าง eternalism ซึ่งมองว่าทุกช่วงเวลาทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ดำรงอยู่เท่าเทียมกัน และ "ปัจจุบัน" เป็นเพียงมุมมองที่ขึ้นอยู่กับผู้สังเกต

ไม่ใช่คุณสมบัติที่แท้จริงของเวลา ในทางตรงข้าม นักฟิสิกส์อย่าง Carlo Rovelli (2021) ได้ชี้ว่า เวลาอาจไม่ใช่สิ่งพื้นฐานในระดับลึกสุดของฟิสิกส์ หากแต่เป็นผลผลิตของความสัมพันธ์ระหว่างระบบทางกายภาพ การวัด และกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้สังเกตและสิ่งที่ถูกสังเกต กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “เวลา” อาจไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่โดยตัวของมันเอง แต่เป็น โครงสร้างเชิงประสบการณ์ ที่มนุษย์ใช้เพื่อจัดระเบียบความเข้าใจต่อโลก (Rovelli, 2021) มุมมองเช่นนี้ทำให้เกิดพื้นที่สนทนาร่วมกันระหว่างสองศาสตร์ นักอภิปรัชญานำเสนอเครื่องมือในการตั้งคำถามเชิงมูลฐานเกี่ยวกับการมีอยู่ (existence), อัตลักษณ์ (identity), และสาเหตุ (causality) ส่วนฟิสิกส์นำเสนอแบบจำลองและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สามารถนำมาทบทวนหรือสนับสนุนแนวคิดทางอภิปรัชญาได้ (Loux & Crisp, 2023)

การตีความทฤษฎีสัมพัทธภาพในบริบทอภิปรัชญาจึงมิใช่เพียงการอธิบายแนวคิดฟิสิกส์ในเชิงปรัชญาเท่านั้น แต่เป็นการขยายพรมแดนของความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของความเป็นจริง และบทบาทของมนุษย์ในฐานะผู้รับรู้ การบรรจบกันนี้สะท้อนถึงพลังของการคิดเชิงสหวิทยาการ ซึ่งมีแนวโน้มเติบโตต่อไปในอนาคต แนวคิดเหล่านี้ได้กระตุ้นให้นักอภิปรัชญาใช้เครื่องมือทางปรัชญาในการวิเคราะห์ทฤษฎีฟิสิกส์ โดยเฉพาะประเด็นสำคัญ เช่น ความเป็นจริงเชิงสัมพัทธ์ (relative reality), การดำรงอยู่ของอดีต-ปัจจุบัน-อนาคต (eternalism vs. presentism), หรือแม้กระทั่งอัตลักษณ์ของเหตุการณ์ในระบบกรอบอ้างอิงที่ต่างกัน (Petkov, 2021) สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า อภิปรัชญาไม่ได้เป็นเพียงศาสตร์ของความคิดนามธรรมเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น "ภาษาความเข้าใจเชิงแนวคิด" (conceptual framework) สำหรับแปลความหมายของทฤษฎีฟิสิกส์ที่ซับซ้อน นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการที่เสนอว่า ฟิสิกส์และอภิปรัชญาควรมีความร่วมมือกันมากขึ้นในฐานะศาสตร์ที่ตอบคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติของความเป็นจริง (Allori, 2023) ซึ่งรวมถึงการตั้งคำถามว่า เราควรนิยาม "ความเป็นจริง" อย่างไร หากทฤษฎีฟิสิกส์ล่าสุด เช่น ควอนตัมฟิสิกส์หรือทฤษฎีสัมพัทธภาพ บอกเราว่าองค์ประกอบพื้นฐานของโลกมิใช่สิ่งที่รับรู้ได้ตรง ๆ โดยประสาทสัมผัส

การบรรจบกันของสองศาสตร์จึงไม่ใช่เพียงความร่วมมือเชิงวิชาการ แต่เป็นการแสดงให้เห็นว่า ความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับจักรวาลจำเป็นต้องอาศัยทั้งมุมมองเชิงประจักษ์จากวิทยาศาสตร์ และมุมมองเชิงแนวคิดจากอภิปรัชญา เพื่อให้ได้ภาพที่ลึกซึ้ง ครบถ้วน และครอบคลุมยิ่งขึ้น

ความเหมือนและความแตกต่างระหว่าง Metaphysics และ Theory of Relativity

1. ความเหมือนกัน แม้อภิปรัชญาและทฤษฎีสัมพัทธภาพจะมาจากคนละสาขาวิชา หนึ่งอยู่ในโลกของปรัชญา อีกหนึ่งในฟิสิกส์ แต่ทั้งสองต่างก็มีเป้าหมายร่วมในการทำความเข้าใจ “ธรรมชาติพื้นฐานของความเป็นจริง” (Loux & Crisp, 2023; Rovelli, 2021) อภิปรัชญาพยายามตอบคำถามพื้นฐานเกี่ยวกับการมีอยู่ (existence), เวลา (time), อวกาศ (space), และเหตุและผล (causality) ซึ่งเป็นหัวข้อที่สอดคล้องกับแก่นของ

ทฤษฎีสัมพัทธภาพที่เสนอโดยไอน์สไตน์ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 (Einstein, 1916) ทั้งสองศาสตร์ยังตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า “สิ่งที่เห็นไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่เป็นจริง” ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการวิเคราะห์แนวคิดอย่างลึกซึ้ง ตัวอย่างเช่น นักอภิปรัชญาเสนอว่าเวลาอาจไม่ไหลอย่างที่เรารับรู้ ในขณะที่ทฤษฎีสัมพัทธภาพแสดงให้เห็นว่าเวลาและอวกาศขึ้นอยู่กับกรอบอ้างอิงของผู้สังเกต และไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “ปัจจุบันที่เป็นสากล” (Skow, 2015; Petkov, 2021)

2. ความแตกต่างกัน ความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างอภิปรัชญาและทฤษฎีสัมพัทธภาพอยู่ที่ วิธีการศึกษา และ ลักษณะของหลักฐานอภิปรัชญาใช้การให้เหตุผลเชิงตรรกะ การตั้งคำถามเชิงนามธรรม และการสร้างกรอบแนวคิด (conceptual framework) เพื่อทำความเข้าใจความจริงที่อยู่เบื้องหลังโลกแห่งประสบการณ์ (Loux & Crisp, 2023) ในทางกลับกัน ทฤษฎีสัมพัทธภาพเป็นผลลัพธ์ของการสังเกตและทดลองในโลกกายภาพ มีการตรวจสอบสมมติฐานด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ เช่น การเบนของแสงจากดาวฤกษ์โดยแรงโน้มถ่วง หรือการชะลอของเวลาเมื่อวัตถุเคลื่อนที่ด้วยความเร็วสูง (Rindler, 2006) อีกประการหนึ่งคือ อภิปรัชญาเปิดกว้างต่อความเป็นไปได้ที่ไม่จำเป็นต้องตรวจสอบได้ด้วยวิธีเชิงประจักษ์ เช่น การมีอยู่ของจักรวาลคู่ขนานหรือความเป็นไปได้ของการไม่มีเวลาอย่างแท้จริง ในขณะที่ฟิสิกส์สมัยใหม่จะยึดถือผลการทดลองเป็นพื้นฐานของความเชื่อ (Allori, 2023)

3. การเชื่อมโยงข้ามศาสตร์ ในโลกวิชาการร่วมสมัย มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นในการประสานระหว่างศาสตร์ที่ดูเหมือนแยกขาดกันอย่างสิ้นเชิง เช่น อภิปรัชญา (Metaphysics) และ ทฤษฎีสัมพัทธภาพ (Theory of Relativity) แม้ทั้งสองจะมีจุดเริ่มต้นจากฐานคิดที่แตกต่าง อภิปรัชญาเป็นการตั้งคำถามเชิงนามธรรมเกี่ยวกับธรรมชาติของการดำรงอยู่ ขณะที่ทฤษฎีสัมพัทธภาพเป็นผลผลิตจากการสังเกตและคำนวณเชิงฟิสิกส์ แต่เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้ง จะพบว่าทั้งสองศาสตร์สามารถเสริมพลังซึ่งกันและกันได้ที่น่าทึ่ง (Fraser & Vickers, 2021) นักอภิปรัชญาช่วยแปลความหมายของผลลัพธ์ทางฟิสิกส์ในเชิงแนวคิด เช่น แนวคิดของ “เวลา” ในสัมพัทธภาพทั่วไปที่ไม่ได้เป็นสิ่งสมบูรณ์ แต่แปรผันตามกรอบอ้างอิงของผู้สังเกต ความเข้าใจลักษณะนี้จำเป็นต้องพึ่งพาการวิเคราะห์อภิปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติของ “อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต” และความเป็นจริงในแต่ละช่วงเวลา (Skow, 2015; Petkov, 2021) ขณะเดียวกัน นักฟิสิกส์ก็มีบทบาทสำคัญในการเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของแนวคิดอภิปรัชญา เช่น eternalism หรือ presentism ผ่านแบบจำลองทางฟิสิกส์และการทดลองเชิงเวลา

ตัวอย่างสำคัญของความร่วมมือนี้คือ งานของ Carlo Rovelli (2021) ที่เสนอแนวคิดที่ว่า เวลาอาจไม่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของธรรมชาติ หากแต่เกิดจากความสัมพันธ์ของเหตุการณ์และข้อมูล ซึ่งเป็นมุมมองที่เปิดพื้นที่ให้การอภิปรายทางอภิปรัชญาเกี่ยวกับ “ความไม่มีตัวตนของเวลา” กลับมาอยู่ในกระแสวิชาการหลักอีกครั้ง การเชื่อมโยงนี้ยังขยายไปสู่ขอบเขตของ philosophy of physics ซึ่งเติบโตอย่างมากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะในประเด็นเช่น การดำรงอยู่ของอวกาศ-เวลา (spacetime ontology), สถานะของกฎธรรมชาติ, และความหมาย

ของสาเหตุในจักรวาลสัมพัทธภาพ (Loux & Crisp, 2023; Allori, 2023) การบรรจบกันของอภิปรัชญาและฟิสิกส์ จึงมิใช่เพียงการสนทนาระหว่างศาสตร์ แต่เป็นการร่วมมือทางความคิดที่ลึกซึ้ง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมมากขึ้นเกี่ยวกับ "ความจริงสูงสุด" ของจักรวาล การสังเคราะห์ข้ามศาสตร์นี้จึงนับเป็นหนึ่งในความก้าวหน้าทางวิชาการที่น่าจับตามองที่สุดในยุคปัจจุบัน

สรุป

อภิปรัชญาและทฤษฎีสัมพัทธภาพต่างก็มีเป้าหมายร่วมในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของโลก แม้จะใช้วิธีการที่ต่างกัน การบรรจบกันของทั้งสองศาสตร์จึงมิใช่เพียงการตีความแนวคิดทางฟิสิกส์เท่านั้น แต่เป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ของความรู้ที่สามารถสะท้อนความลึกซึ้งของความเป็นจริงได้อย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น ทฤษฎีสัมพัทธภาพได้เปลี่ยนแปลงมุมมองที่เราเข้าใจเกี่ยวกับเวลาและอวกาศ โดยมองว่าเวลาและอวกาศไม่ใช่สิ่งสัมบูรณ์ แต่เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับกรอบอ้างอิงและสภาพมวล-พลังงานในจักรวาล แนวคิดนี้นำไปสู่คำถามใหม่ในอภิปรัชญา เช่น เวลาเป็นสิ่งที่อยู่จริงหรือเป็นเพียงโครงสร้างทางประสบการณ์ของมนุษย์ อวกาศ-เวลาเป็นสิ่งที่อยู่จริงหรือเป็นเพียงผลผลิตจากโมเดลฟิสิกส์ นักวิชาการต่าง ๆ เช่น โรเวลล์ และ ฮุกเก็ต และ วุทริช ได้เสนอแนวคิดที่ว่าเวลาอาจไม่ใช่สิ่งพื้นฐาน แต่เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางกายภาพ ในขณะที่แนวคิดในอภิปรัชญายังคงถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นจริงของเวลาและอวกาศ-เวลา ทั้งนี้ยังคงมีความจำเป็นในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างฟิสิกส์และอภิปรัชญาเพื่อตอบคำถามในด้านเหล่านี้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีสัมพัทธภาพและอภิปรัชญาเสนอความท้าทายให้แก่วงการวิชาการ โดยเฉพาะในด้านการตีความแนวคิดทางฟิสิกส์ในเชิงปรัชญา โดยนักฟิสิกส์และนักอภิปรัชญาควรพัฒนาความร่วมมือและการสื่อสารที่ดียิ่งขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติของเวลาและอวกาศ นอกจากนี้ควรมีการวิจัยร่วมกันระหว่างศาสตร์ที่เชื่อมโยงกัน เช่น ฟิสิกส์เชิงทฤษฎี อภิปรัชญา และญาณวิทยา เพื่อเปิดมุมมองใหม่ ๆ ในการศึกษาความเป็นจริง

องค์ความรู้จากการศึกษา

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีสัมพัทธภาพและอภิปรัชญาเผยให้เห็นว่าแนวคิดฟิสิกส์ในปัจจุบันได้มีผลกระทบต่อการศึกษาเกี่ยวกับเวลาและอวกาศในเชิงปรัชญา ทฤษฎีสัมพัทธภาพท้าทายการมองโลกในลักษณะของความจริงที่สัมบูรณ์และเสนอว่าเวลาและอวกาศขึ้นอยู่กับกรอบอ้างอิง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับผู้สังเกตและสภาพมวล-พลังงานในจักรวาล แนวคิดเหล่านี้ทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับสถานะของเวลาและอวกาศว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงในเชิงภววิสัยหรือเป็นเพียงโครงสร้างประสบการณ์ของมนุษย์ การศึกษาในด้านนี้ยังคงต้องการความร่วมมือระหว่างฟิสิกส์และอภิปรัชญาเพื่อเปิดเผยธรรมชาติของความเป็นจริงในระดับลึกยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Allori, V. (2023). *Scientific realism and the reality of the wave function*. Cambridge University Press.
- Dainton, B. (2010). *Time and Space* (2nd ed.). Acumen.
- Einstein, A. (1916). *The Foundation of the General Theory of Relativity*. *Annalen der Physik*.
- Fraser, J. D., & Vickers, P. (2021). *Scientific realism and the quantum*. Oxford University Press.
- Huggett, N., & Wüthrich, C. (2022). *The Emergent Spacetime Perspective*. In D. Lehmkuhl, G. Fletcher, & C. Smeenk (Eds.), *The Routledge Companion to the Philosophy of Physics* (pp. 675–688). Routledge.
- Loux, M. J., & Crisp, T. M. (2023). *Metaphysics: A contemporary introduction* (4th ed.). Routledge.
- Newton, I. (1687). *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica*.
- Petkov, V. (2021). *Relativity and the nature of spacetime* (4th ed.). Springer.
- Putnam, H. (1967). *Time and Physical Geometry*. *The Journal of Philosophy*, 64(8), 240–247. <https://doi.org/10.2307/2024493>
- Rindler, W. (2006). *Relativity: Special, general, and cosmological* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Rovelli, C. (2021). *Helgoland: Making Sense of the Quantum Revolution*. Riverhead Books.
- Shields, C. (2021). *Aristotle*. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2021 Edition). <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle/>
- Skow, B. (2015). *Objective becoming*. Oxford University Press.

NOBLE
EDUCATION
PUBLISHER

PKP

PUBLIC
KNOWLEDGE
PROJECT

OJS

OPEN
JOURNAL
SYSTEMS

Buddho Journal

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (ONLINE)

The Application of the Four Bases of Social Solidarity (Saṅgahavatthu) in Promoting Political Participation

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Author & Corresponding Author*

1. Nongluk Phanthanaphruet

นางลักษณ์ พันธุ์ธนะพฤต

2. Phra Yordkom Chainirattisai*

พระยอดคม ชัยนิริตติสัย

Affiliation:

1. Mahamakut Buddhist University, Thailand.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Email: phanthanaphruet.non@mbu.ac.th

2. Mahamakut Buddhist University, Thailand.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Email: phrayordkom.ch@gmail.com

Article history:

Received: 16/01/2025, Revised: 12/03/2025,

Accepted: 25/03/2025, Available online: 21/04/2025

How to Cite:

Phanthanaphruet, N. & Chainirattisai, P. (2025). The Application of the Four Bases of Social Solidarity (Saṅgahavatthu) in Promoting Political Participation. *Buddho*, 4(2), 34-47.

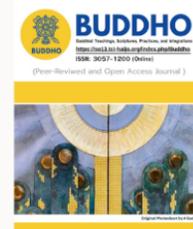

BUDDHO

Buddhist Teachings, Scriptures, Practices, and Integrations

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (Online)

Original Reserch Articles

The Application of the Four Bases of Social Solidarity (Saṅgahavatthu) in Promoting Political Participation

Nongluk Phanthanaphruet & Phra Yordkom Chainirattisai*

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นงลักษณ์ พันธุ์ธนะพฤต & พระยอดคม ชัยนิรัตติสัย*

Abstract

This research aims to explore how the Four Bases of Social Solidarity (Saṅgahavatthu)—namely, generosity (dāna), kind speech (piyavācā), beneficial conduct (atthacariyā), and impartiality (samānattatā)—can be applied to promote political participation within a democratic society. The study focuses on the roles of leaders, communities, and civil society in fostering mutual understanding, trust, and collaboration. Employing a qualitative research methodology, including in-depth interviews and content analysis, the findings indicate that the systematic application of the Four Bases of Social Solidarity can effectively enhance political participation. This is achieved by reducing conflict, encouraging constructive communication, and cultivating a sustainable culture of cooperation. The study offers policy-oriented recommendations and contributes to the development of theoretical and practical frameworks to strengthen participatory political culture in Thai democracy.

Keywords: Saṅgahavatthu, Political Participation, Democracy, Buddhist Philosophy, Social Development

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทานะ ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตย โดยเน้นบทบาทของผู้นำ ชุมชน และภาคประชาชน ในการสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างกัน งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 อย่างเป็นระบบสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยช่วยลดความขัดแย้ง เพิ่มการสื่อสารที่สร้างสรรค์ และสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือที่ยั่งยืน งานวิจัยนี้จึงเสนอแนวทางเชิงนโยบายและการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เข้มแข็งและมีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตยไทย

คำสำคัญ: หลักสังคหวัตถุ, การมีส่วนร่วมทางการเมือง, ประชาธิปไตย, พุทธปรัชญา, การพัฒนาสังคม

บทนำ

ในสังคมประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาและรักษาความมั่นคงของระบบการเมือง เนื่องจากเป็นกลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการตัดสินใจ นำเสนอความคิดเห็น และตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ (Dahl, 1989) อย่างไรก็ตาม ในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย ยังคงพบปัญหาความไม่แยแสทางการเมือง ความไม่ไว้วางใจในระบบ และการมีส่วนร่วมที่จำกัด (สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, 2564) ในด้านแนวคิดทางพุทธศาสนา หลัก สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทานะ (การให้), ปิยวาจา (วาจาไพเราะ), อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์), และสมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) เป็นหลักธรรมที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลและกลมเกลียวระหว่างบุคคลในสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2547) หลักธรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีบทบาทในระดับบุคคลเท่านั้น แต่ยังสามารถประยุกต์ใช้ในมิติของสังคมและการเมือง โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชน

แม้จะมีการศึกษาที่กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาสังคมและจริยธรรมทางการเมืองอยู่บ้าง (Sivaraksa, 1992; Chanyapate & Santikaro, 2005) แม้จะมีการศึกษาที่กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาสังคมและจริยธรรมทางการเมืองอยู่บ้าง งานวิจัยเหล่านี้มักเน้นไปที่การสร้างจิตสำนึกทางจริยธรรม การส่งเสริมความยุติธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตัวอย่างเช่น ส.ศิริรักษ์ (Sivaraksa, 1992) ได้

เสนอแนวคิดเรื่อง "Engaged Buddhism" หรือพุทธศาสนาเชิงพัฒนา ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการจัดความอยู่ดีธรรมทางสังคม โดยใช้หลักเมตตา กรุณา และขันติธรรมเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคม

ในทำนองเดียวกัน พุทธทาสภิกขุ ได้เสนอแนวคิด "ธรรมาธิปไตย" ซึ่งหมายถึงการปกครองโดยธรรม โดยมุ่งเน้นความสำคัญของคุณธรรมในการบริหารบ้านเมืองและสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสังฆธรรม (Buddhadasa Bhikkhu, 2005) แนวคิดนี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมของกลุ่มพุทธศาสนาเชิงพัฒนาในประเทศไทย งานวิจัยของ สุรีย์ สุขะนิรินทร์ (2558) ได้ศึกษาการใช้หลักทศพิธราชธรรมและหลักธรรมในพระพุทธานุภาพเพื่อส่งเสริมความโปร่งใสในการบริหารจัดการภาครัฐ พบว่าการยึดหลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถเสริมสร้างความตระหนักรู้ทางจริยธรรมและเพิ่มความไว้วางใจของประชาชนต่อกลไกรัฐได้อย่างมีนัยสำคัญ ในระดับนานาชาติ Queen (2000) ได้วิเคราะห์พุทธศาสนากับการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมในพระพุทธานุภาพสามารถกลายเป็นพลังขับเคลื่อนทางการเมืองและสังคมได้ เมื่อถูกนำไปประยุกต์ใช้ผ่านการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่มีจิตสำนึกในศีลธรรมและสันติภาพ

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเหล่านี้ส่วนใหญ่เน้นที่หลักธรรมทั่วไปหรือหลักธรรมเชิงกว้าง เช่น เมตตา กรุณา หรือ อริยสัจ 4 และยังไม่มีการศึกษาที่ลึกลงถึงบทบาทของ สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในสังคม และมีศักยภาพสูงในการนำมาใช้สร้างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบยั่งยืน โดยเฉพาะในสังคมที่เผชิญกับปัญหาความแตกแยก ความไม่ไว้วางใจ และการแยกขั้วทางความคิด ช่องว่างนี้จึงเปิดโอกาสสำหรับการวิจัยเชิงประยุกต์ที่สามารถแปลงหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ให้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และร่วมมือกันอย่างแท้จริง แต่การศึกษาเฉพาะเจาะจงที่วิเคราะห์บทบาทของสังคหวัตถุ 4 ในบริบทของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการวิจัยเชิงประยุกต์ที่เชื่อมโยงแนวคิดเชิงพุทธกับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมในสังคมร่วมสมัย ช่องว่างนี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการศึกษาที่บูรณาการหลักธรรมพุทธศาสนาเข้ากับมิติทางสังคมการเมืองอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายในการสำรวจและวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมุ่งหวังจะเสนอกรอบแนวคิดและแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประชาธิปไตยที่มีความยั่งยืนและมีรากฐานจากคุณค่าทางจริยธรรม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

หลักสังคหัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา

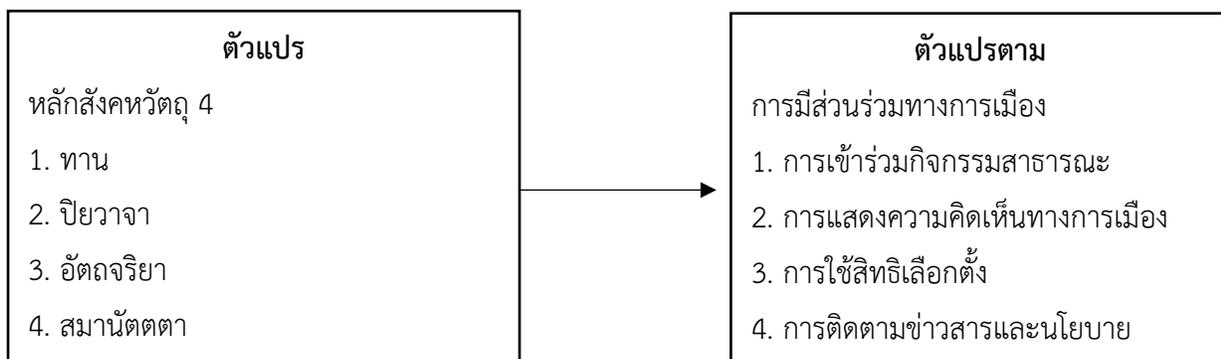
หลักสังคหัตถุ 4 (Saṅgahavatthu) คือชุดของหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสามัคคี ความเข้าใจ และความร่วมมือระหว่างบุคคลในทุกระดับของสังคม อันประกอบด้วย 1) ทาน (การให้), 2) ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ), 3) อตถจริยา (การกระทำที่เป็นประโยชน์), และ 4) สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลายและเข้าใจผู้อื่น) (พระธรรมปิฎก, 2550)

ทาน ไม่เพียงแต่หมายถึงการให้สิ่งของทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการให้ความรู้ ให้โอกาส และแบ่งปันสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อสาธารณะ ซึ่งแสดงถึงความเสียสละและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ในแง่ของสังคมศาสตร์ ทานสามารถเทียบเคียงได้กับ “ทุนทางสังคม” (social capital) ที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจและการสนับสนุนซึ่งกันและกันในชุมชน (Putnam, 2000) ปิยวาจา เป็นหลักธรรมที่เน้นการใช้วาจาที่สุภาพ มีเมตตา และสร้างสรรค์ ซึ่งไม่เพียงแต่ลดความขัดแย้ง แต่ยังส่งเสริมการสื่อสารที่เปิดกว้างและเคารพซึ่งกันและกันในสังคม แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดทางประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับการพูดอย่างเสรีบนพื้นฐานของความเคารพในศักดิ์ศรีของผู้อื่น (Habermas, 1984) อตถจริยา คือการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ ซึ่งแสดงออกถึงการมีจิตอาสาและพร้อมช่วยเหลือสังคม โดยในทางปฏิบัติ อตถจริยามีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของภาวะผู้นำและการบริหารจัดการที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน สมานัตตตา เป็นหลักธรรมที่แสดงถึงการมีความเสมอภาค เข้าอกเข้าใจ และเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตยและวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม หลักธรรมข้อนี้ยังสามารถเชื่อมโยงกับหลักการ "Empathy-based Leadership" ที่ให้ความสำคัญกับการเข้าใจมุมมองของผู้อื่นเพื่อการตัดสินใจอย่างเป็นธรรมและครอบคลุม (Goleman, Boyatzis, & McKee, 2013) พระธรรมปิฎก (ปยุตโต) ได้อธิบายว่า สังคหัตถุ 4 เปรียบเสมือนกลไกของ “การดึงดูใจ” หรือ “การรวมหมู่” ที่ก่อให้เกิดความผูกพัน ความร่วมมือ และความไว้นื้อเชื่อใจ ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาองค์กร หน่วยงาน และแม้กระทั่งรัฐ (พระธรรมปิฎก, 2550) การประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านี้ในบริบทของการเมืองจึงสามารถมองเห็นได้ว่าเป็นกระบวนการทางจริยธรรมที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนและสร้างสรรค์ในสังคม

หลักพุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

หลักพุทธธรรมมิได้เป็นเพียงแนวทางในการพัฒนาจิตใจส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายบทบาทไปสู่การสร้างจิตสำนึกทางสังคมและการเมืองได้อย่างลึกซึ้ง นักวิชาการจำนวนมากได้เสนอว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีศักยภาพในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมสาธารณะและทางการเมือง โดยเฉพาะในมิติของ จริยธรรมทางการเมือง ความยุติธรรมทางสังคม และการสร้างความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วม (Sivaraksa, 1992; Queen, 2000) หนึ่งในแนวคิดสำคัญคือ “พุทธศาสนาเชิงพัฒนา” (Engaged Buddhism) ที่นำเสนอโดย สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (Sivaraksa, 1992) ซึ่งมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนไม่เพียงแต่ปฏิบัติธรรมเพื่อพ้นทุกข์ส่วนตน แต่ยังต้องมีบทบาทในการส่งเสริมความยุติธรรม สันติภาพ และสิทธิมนุษยชน ผ่านหลักธรรม เช่น เมตตา กรุณา สติ และอุเบกขา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตอย่างมีจริยธรรม และสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองได้อย่างสร้างสรรค์ ในทัศนะของ Queen (2000) แนวคิดพุทธศาสนาเชิงพัฒนาเป็นการปรับเปลี่ยนบทบาทของศาสนาให้เข้ากับยุคสมัย โดยไม่ละทิ้งหลักธรรมดั้งเดิม แต่กลับนำมาประยุกต์ใช้กับปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การทุจริต และความรุนแรงเชิงอำนาจ ซึ่งเป็นรากฐานของปัญหาทางการเมือง ในบริบทของประเทศไทย งานของ สุริย์ สุขะนิรินทร์ (2558) ชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการรัฐอย่างมีจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ซึ่งต้องอาศัย “ความไว้วางใจ” และ “จิตสำนึกทางพลเมือง” ที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมหลักเมตตา สมานฉันท์ และความเสียสละเพื่อส่วนรวม การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมจึงมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในบริบทของศาสนาหรือการปฏิบัติธรรมเท่านั้น หากแต่สามารถกลายเป็นกรอบแนวคิดที่เสริมสร้าง ความตื่นรู้ทางสังคม (social consciousness) และสนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่างรับผิดชอบในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในระดับจิตสำนึกและวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

จากการสังเคราะห์ทฤษฎี สามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัยได้ดังนี้

1. หลักสังคหวัตถุ 4 มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน
2. ความไว้วางใจทางสังคมและจิตสำนึกสาธารณะ ทำหน้าที่เป็นตัวแปรสื่อกลาง (mediating variables) ระหว่างหลักสังคหวัตถุ 4 กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทานะ ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตย

วิธีการวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและข้อมูลเชิงสถิติที่สามารถนำมาวิเคราะห์ร่วมกันในการอธิบายบทบาทของหลักสังคหวัตถุ 4 ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ นักวิชาการ และนักกิจกรรมทางสังคม ที่มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวข้องกับหลักธรรมพุทธศาสนาและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก และแบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในกิจกรรมสาธารณะเพื่อยืนยันพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักธรรม

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

- 1) ศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 และการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 2) สร้างและตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญ (CVI)

- 3) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม
- 4) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
- 5) สังเคราะห์ผลการวิจัยและเขียนรายงาน

การรวบรวมข้อมูล

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยการนัดหมายและพูดคุยแบบ Face-to-Face และออนไลน์ ใช้วิธีการบันทึกเสียง ถอดเทป และจัดทำ Transcript เพื่อใช้ในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย (Inductive Content Analysis) โดยจัดกลุ่มประเด็น และตีความตามหลักทฤษฎี

ผลการวิจัย

การศึกษานี้ได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 คน ซึ่งประกอบด้วยพระสงฆ์ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และนักกิจกรรมทางสังคม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย พบประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึง การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการส่งเสริม การมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้ 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ทาน (การให้) กับการสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเมือง ผู้ให้ข้อมูลหลายคนกล่าวว่า "การให้" ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ได้จำกัดเพียงทรัพย์สิน แต่อาจรวมถึงการให้ข้อมูลข่าวสาร การให้พื้นที่แสดงออก และการสนับสนุนเชิงจิตใจ เช่น การช่วยเหลือในการจัดเวทีพูดคุยหรือให้คำปรึกษาแก่ประชาชน ส่งผลให้ผู้คนรู้สึกถึงคุณค่าและอยากเข้ามามีส่วนร่วม

2. ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) กับการลดความขัดแย้งทางการเมือง หลายคนกล่าวถึงความสำคัญของการใช้ถ้อยคำสร้างสรรค์ที่เอื้อต่อการสื่อสาร เช่น การใช้วาจาธรรมเชิงสมานฉันท์ ความเคารพในความเห็นต่าง และการโน้มน้าวด้วยความอ่อนโยน ทำให้เกิดพื้นที่ปลอดภัยทางการสื่อสาร และลดความตึงเครียดระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

3. อัตถจริยา (การกระทำที่เป็นประโยชน์) กับการสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการประชาธิปไตย ข้อมูลสะท้อนว่า เมื่อผู้นำชุมชนหรือนักการเมืองแสดงบทบาทเชิงรุกในกิจกรรมสาธารณะ และกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน การให้คำปรึกษาเชิงนโยบาย ฯลฯ ทำให้ประชาชนรู้สึกเชื่อมั่น และเห็นคุณค่าในการเข้าร่วมทางการเมือง

4. สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) กับการส่งเสริมความเท่าเทียมทางการเมือง การวางตัวที่เสมอภาคของผู้นำ เช่น การเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายมีเสียง มีสิทธิเสนอความคิดเห็น และการไม่แบ่งแยกปฏิบัติ ได้รับการยอมรับว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งเสริมบรรยากาศการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในกลุ่มคนชายขอบหรือผู้ที่เคยถูกละเลย

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4

หลักธรรม	ประเด็นย่อยที่ค้นพบ	ตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์	ผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง
ทาน	การให้พื้นที่-ข้อมูล	แค่เปิดโอกาสให้เขาพูด คนก็อยากฟังอยากร่วมแล้ว	กระตุ้นการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง
ปิยวาจา	การพูดสื่อสารอย่างสร้างสรรค์	เราพูดให้เขารู้ว่าแม้เห็นต่างก็อยู่ร่วมกันได้	ลดความขัดแย้งและสร้างวัฒนธรรมสนทนา
อัตถจริยา	การทำเพื่อส่วนรวม	เราต้องทำให้เขาเห็นว่า การเมืองไม่ใช่แค่เรื่องเลือกตั้ง	เพิ่มความเชื่อมั่นต่อระบบการเมือง
สมานัตตตา	ความเท่าเทียม	การเปิดเวทีให้ทุกคนพูดโดยไม่ตัดสิน เป็นจุดเริ่มของการมีส่วนร่วม	สร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของในชุมชนการเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสังคหวัตถุ 4 กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน (การให้), ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ), อัตถจริยา (การกระทำที่เป็นประโยชน์) และ สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) ถือเป็นหลักธรรมที่เน้น การสร้างความกลมเกลียว ความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่มนุษย์ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีความสัมพันธ์กันในหลายมิติ ดังนี้:

1. ทาน (การให้) กับการเปิดพื้นที่ทางการเมือง ทานในทางพุทธศาสนา ไม่ได้หมายถึงเพียงการให้วัตถุ แต่รวมถึง การให้โอกาส การให้ความรู้ และการให้ความเข้าใจ ซึ่งในทางการเมืองอาจแปลได้ว่า เป็นการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การรับฟังความคิดเห็น การเปิดเวทีอภิปราย ไปจนถึงการส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลสาธารณะ (information accessibility) ผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

- ลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน
- กระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะพลเมือง

- สร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์

2. ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) กับการสร้างวัฒนธรรมการเมืองแบบสนทนา การใช้ภาษาที่ไพเราะ จริงใจ และมีเจตนาเกื้อกูลกัน เป็นหัวใจของปิยวาจา ในทางการเมือง ปิยวาจาช่วยสร้าง “วัฒนธรรมการสื่อสารแบบมีเหตุผลและเคารพซึ่งกันและกัน” ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

- ลดความตึงเครียดและความแตกแยกทางการเมือง
- ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระและปลอดภัย
- สร้างพื้นที่ของการฟังและการพูดที่เท่าเทียมกัน

3. อุตจริยา (การกระทำที่เป็นประโยชน์) กับการแสดงบทบาททางสังคมของผู้นำ อุตจริยา คือ การลงมือทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งในบริบททางการเมืองหมายถึงการที่ ผู้นำหรือผู้มีบทบาททางการเมืองแสดงความรับผิดชอบด้วยการกระทำที่จริงใจและเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ มากกว่าคำพูดหรือสัญญา ผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

- สร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบการเมือง
- กระตุ้นให้ประชาชนเกิดแรงบันดาลใจในการมีส่วนร่วม
- ทำให้ประชาชนเห็นว่าการมีส่วนร่วมสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้จริง

4. สมานัตตตา (ความเสมอภาคและความเข้าใจผู้อื่น) กับการส่งเสริมความเท่าเทียมทางการเมือง สมานัตตตาเป็นหลักธรรมที่สะท้อนถึง “การอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจและไม่ถือตัวว่าเหนือกว่าผู้อื่น” ในทางการเมือง หมายถึง การยอมรับความหลากหลาย ความแตกต่างทางความคิด และการสร้างความเท่าเทียมในสิทธิและโอกาสของทุกคน ผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

- สร้างสังคมการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่ครอบคลุม (inclusive politics)
- ลดการแบ่งแยกหรือกีดกันกลุ่มชายขอบ
- สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในระบอบประชาธิปไตย

หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถถูกนำมาใช้เป็นกรอบคุณธรรมเพื่อ เสริมสร้างพลเมืองที่มีจิตสำนึกประชาธิปไตย และ กระตุ้นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งผลเชิงนโยบายเท่านั้น แต่ยังส่งผลเชิงโครงสร้างสังคมในระยะยาว หากได้รับการส่งเสริมผ่านสถาบันต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การศึกษา การศาสนา การสื่อสาร และองค์กรชุมชน

การอภิปราย

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการสำรวจแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผลการสัมภาษณ์เชิงลึกแสดงให้เห็นว่าแต่ละหลักธรรมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในหลายมิติ ซึ่งสามารถอภิปรายผลลัพธ์ได้ตามลำดับดังนี้

1. ทาน (การให้) กับการสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเมือง การให้ในที่นี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะวัตถุสิ่งของ แต่รวมถึง “การให้โอกาส” เช่น การเปิดเวทีสาธารณะ การให้ข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนเชิงจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hibbing & Theiss-Morse (2002) ที่ระบุว่า “การเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมเชิงรูปธรรม” เช่น การให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารหรือมีพื้นที่แสดงความคิดเห็น สามารถกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกมีคุณค่าและอยากมีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของ Putnam (2000) ที่เสนอว่า การสร้างทุนทางสังคม (social capital) โดยเฉพาะในรูปของ “การแบ่งปันทรัพยากรหรือพื้นที่” ช่วยเพิ่มความไว้วางใจและความร่วมมือทางการเมืองในระดับชุมชนได้

2. ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) กับการลดความขัดแย้งทางการเมือง ปิยวาจามีบทบาทสำคัญในการสื่อสารเชิงสันติ (peaceful communication) โดยเฉพาะในบริบทการเมืองที่มีความเห็นต่างสูง ผู้ให้ข้อมูลหลายคนระบุว่า การใช้ถ้อยคำเชิงบวก สร้างสรรค์ และเคารพในความหลากหลาย สามารถลดความตึงเครียดและเปิดพื้นที่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้มากขึ้น ประเด็นนี้สอดคล้องกับงานของ Habermas (1984) ที่เสนอว่า “การสื่อสารเชิงเหตุผล (communicative action)” เป็นหัวใจสำคัญของประชาธิปไตยที่ดี เพราะช่วยให้ผู้มีความคิดเห็นต่างสามารถอยู่ร่วมกันได้บนพื้นฐานของความเข้าใจและเหตุผล

3. อุตถจริยา (การกระทำที่เป็นประโยชน์) กับการสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการประชาธิปไตย ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่า การที่ผู้นำชุมชนหรือนักการเมืองลงมือทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่สาธารณะ ช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน และทำให้การเมืองดูมีคุณค่าและจับต้องได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “leadership by example” ของ Burns (1978) ที่เน้นว่า ผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจด้วยการลงมือทำจริง จะกระตุ้นการมีส่วนร่วมของพลเมืองได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับงานของ Norris (2011) ซึ่งกล่าวว่า ความน่าเชื่อถือของผู้นำและสถาบันการเมืองเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

4. สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) กับการส่งเสริมความเท่าเทียมทางการเมือง สมานัตตตาถูกสะท้อนว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้คนรู้สึกว่ามี “ตัวตน” และ “มีเสียง” ในกระบวนการประชาธิปไตย โดยเฉพาะกลุ่มที่เคยถูกละเลยหรือชายขอบ การที่ผู้นำเปิดพื้นที่และให้โอกาสอย่างเท่าเทียม ถูกมองว่าเป็นกลไกที่ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างแท้จริง ประเด็นนี้ตรงกับข้อเสนอของ Young (2000) ที่ให้ความสำคัญกับ “Inclusive democracy” หรือประชาธิปไตยที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โดยเน้นการเปิดโอกาสให้กลุ่มชายขอบมีส่วนร่วมอย่างมีศักดิ์ศรี

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 ไม่ได้เป็นเพียงหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเท่านั้น แต่สามารถ เป็นกรอบคุณธรรมพื้นฐานที่เอื้อต่อการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (participatory political culture) โดยเฉพาะในสังคมไทยที่มีรากฐานทางพุทธศาสนา ซึ่งทำให้แนวทางดังกล่าวมีความสอดคล้องและประยุกต์ใช้ได้จริงในระดับปฏิบัติการผ่านผู้นำชุมชน องค์กรภาคประชาชน และภาคการศึกษา

สรุป

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทานะ (การให้), ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ), อัถถจริยา (การกระทำที่เป็นประโยชน์) และสมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 15 คน พบว่า หลักธรรมทั้งสี่ข้อนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับพฤติกรรมและแรงจูงใจของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชุมชนและระดับนโยบาย ทาน ช่วยเปิดพื้นที่ทางการเมืองโดยการให้โอกาส ให้ข้อมูล และให้ความมั่นใจในการมีส่วนร่วม ปิยวาจา ช่วยลดความขัดแย้งทางการเมืองผ่านการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์และเคารพ อัถถจริยา ส่งเสริมบทบาทของผู้นำที่ทำงานเชิงประจักษ์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม สมานัตตตา เสริมสร้างความเท่าเทียมและการมีส่วนร่วมอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบาง ผลการวิจัยชี้ว่า หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดด้านจริยธรรมที่มีพลังในการพัฒนาการเมืองเชิงวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการยอมรับความหลากหลายอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 เข้าไปในการจัดกิจกรรมทางการเมือง เช่น เวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความเท่าเทียมและความไว้วางใจพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้พลเมืองในโรงเรียนหรือชุมชน โดยใช้หลักสังคหวัตถุเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังจิตสำนึกประชาธิปไตย

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ส่งเสริมงานวิจัยแบบข้ามศาสตร์ที่เชื่อมโยงหลักธรรมพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดทางรัฐศาสตร์ จริยศาสตร์ และการศึกษาพลเมือง ควรมีการศึกษาต่อเนื่องในระดับเชิงปริมาณ เพื่อวัดผลกระทบของการนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ในกิจกรรมทางการเมืองอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ผู้นำชุมชนและนักการเมืองควรฝึกฝนการสื่อสารเชิงบวก (positive communication) ตามหลักปิยวาจา เพื่อลดความแตกแยกทางความคิดในสังคม ควรสร้างพื้นที่ปลอดภัย (safe space) สำหรับกลุ่มที่มีความเห็นต่าง หรือถูกกีดกันทางการเมือง โดยยึดหลักสมานัตตตาในการจัดการ

องค์ความรู้จากการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญในประเด็นการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดทางการเมือง โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งมักถูกใช้ในบริบทครอบครัวหรือชุมชน แต่การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระดับ โครงสร้างการเมือง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย

1. ทาน ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางโอกาสในการมีส่วนร่วม
2. ปิยวาจา สร้างวัฒนธรรมการเมืองที่ให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน
3. อุตถจริยา ทำให้บทบาทของผู้นำทางการเมืองมีความชัดเจนในเชิงจริยธรรม
4. สมานัตตตา เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมทุกกลุ่มในสังคม

นอกจากนี้ การศึกษายังเน้นให้เห็นถึงพลังของแนวคิดแบบพุทธในการจัดการกับความขัดแย้งทางการเมือง และเสริมสร้างความร่วมมือเชิงสันติ ซึ่งถือเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการขยายผลสู่การพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนในบริบทไทย

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า. (2564). รายงานสถานการณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สุริย์ สุขะนินทร์. (2558). การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในระบบราชการไทย. วารสารธรรมศาสตร์, 34(2), 45–60.
- สุริย์ สุขะนินทร์. (2558). การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารจัดการภาครัฐ. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 55(1), 85–102.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton University Press.
- Buddhadasa Bhikkhu. (2005). *Dhammic Socialism* (4th ed.). Bangkok: Suan Mokkh Publications.
- Chanyapate, C., & Santikaro. (2005). *Buddhist Social Ethics: A Comparative and Historical Approach*. Bangkok: Thai Interreligious Commission for Development.
- Dahl, R. A. (1989). *Democracy and its critics*. New Haven: Yale University Press.
- Goleman, D., Boyatzis, R., & McKee, A. (2013). *Primal Leadership: Unleashing the Power of Emotional Intelligence* (10th Anniversary ed.). Harvard Business Review Press.
- Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action: Reason and the Rationalization of Society* (Vol. 1). Beacon Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Queen, C. S. (2000). *Engaged Buddhism in the West*. Boston: Wisdom Publications.
- Sivaraksa, S. (1992). *Buddhism and Social Justice*. Bangkok: Sathirakoses-Nagapradipa Foundation.

NOBLE
EDUCATION
PUBLISHER

PKP

PUBLIC
KNOWLEDGE
PROJECT

OJS

OPEN
JOURNAL
SYSTEMS

Buddho Journal

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (ONLINE)

Critical Analysis of the Mind based on Dhātu Concepts

Author & Corresponding Author*

1. Tang Van Minh*

Affiliation:

1. Department of Philosophy and Religion, Banaras Hindu University, India.

Email: minh.tang@gmail.com

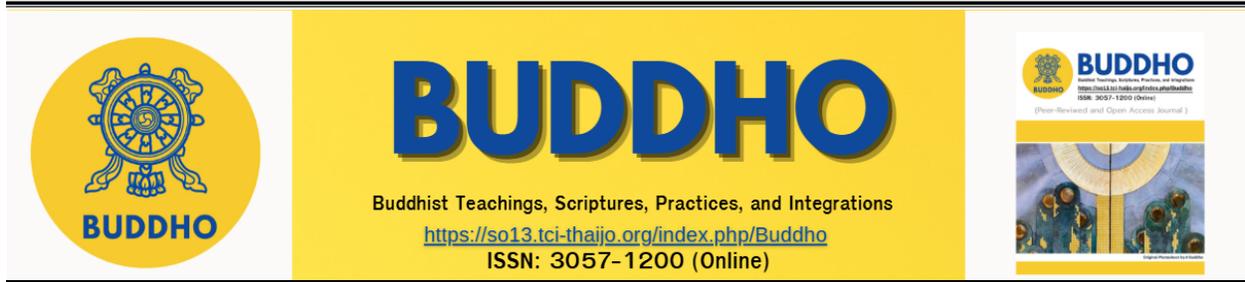
Article history:

Received: 23/02/2025, Revised: 17/03/2025,

Accepted: 25/03/2025, Available online: 12/04/2025

How to Cite:

Minh, T. V. (2025). Critical Analysis of the Mind based on Dhātu Concepts. *Buddho*, 4(2), 48-57.

Academic Review Articles

Critical Analysis of the Mind based on Dhātu Concepts Tang Van Minh*

Abstract

This paper explores the concept of Dhātu in Buddhism and its essential role in understanding the nature of the mind (Citta) and the path to liberation. Dhātu, often translated as "element" or "constituent," provides a foundational framework for interpreting both physical and mental phenomena. The interplay of the Six Internal and Six External Dhātu forms the basis of sensory experience and mental activity, influencing perception, emotion, and consciousness. This study analyzes the implications of Dhātu for understanding the impermanence (Anicca), interconnectedness (Pratītyasamutpāda), and non-self (Anatta) nature of the mind. Through the practice of Vipassana meditation, practitioners observe the conditioned, ever-changing stream of consciousness (Citta), gaining direct insight into the transient and non-substantial nature of mental processes. The integration of Dhātu concepts into contemplative practice fosters deeper wisdom, reduces suffering, and guides practitioners toward enlightenment (Nirvana). Ultimately, this research highlights how Dhātu serves not only as an analytical tool but also as a transformative path for personal liberation.

Keywords: Mind, Dhātu

Introduction

The concept of Dhātu (element) is a fundamental aspect of Buddhist metaphysics and psychology, providing a framework for understanding both the physical and mental constituents of existence. Traditionally, the term "Dhātu" refers to that which supports or sustains phenomena, and in Buddhist thought, it appears prominently in the analysis of both the material world and mental processes (Gethin, 1998). The four great elements (mahābhūta)—earth (paṭhavī), water (āpo), fire (tejo), and air (vāyo)—are frequently discussed across Nikāya texts as the primary constituents of physical reality (Bodhi, 2000). In addition to these, eighteen dhātus

are outlined in the context of sensory cognition, forming a triadic system of sense bases, sense objects, and corresponding consciousness (Ñāṇamoli & Bodhi, 1995).

While classical Theravāda exegesis elaborates upon the Dhātu theory primarily for contemplative and analytical purposes, modern academic discussions have often limited their scope to doctrinal enumeration or comparative metaphysical inquiry (Harvey, 2013). Few studies have investigated how these elemental concepts are contextualized differently across canonical texts, such as the Aṅguttara Nikāya versus the Majjhima Nikāya, or how their applications may differ between cosmological, psychological, and ethical dimensions. Furthermore, the role of the four elements in contemporary meditative practices—especially within insight (vipassanā) traditions—remains an underexplored area (Wallace, 2001).

In addition, despite the interdisciplinary potential of Dhātu theory—especially in engaging with modern environmental, somatic, and philosophical discourses—there remains a noticeable lack of integrative studies that bridge early Buddhist canonical analysis with modern interpretations of embodiment and materiality. This research seeks to address these gaps by conducting a textual and analytical study of the four Dhātus as depicted in the Aṅguttara Nikāya, aiming to clarify their doctrinal function and relevance in the broader schema of Buddhist thought and practice.

The Dhātu concepts in Buddhism

The Dhātu concepts in Buddhism play a crucial role in understanding the nature of the Mind. Dhātu, often translated as "element" or "factor," refers to the fundamental constituents or building blocks of existence, both internal and external, that shape the world and the individual's experience within it.

Nature of Mind (Citta)

The concept of Dhātu has implications for the nature of the mind. The mind itself is seen as an impermanent and ever-changing process, influenced by the interplay of the Six Internal Dhātu (sense bases) and the Six External Dhātu (sense objects). The mind's experiences are conditioned by these factors, leading to perceptions, feelings, and mental formations. Understanding the impermanent and conditioned nature of the mind allows practitioners to cultivate mindfulness and insight, leading to a deeper understanding of themselves and the world around them.

The concept of "Citta" in Buddhism refers to the mind or consciousness, and it is a central aspect of Buddhist philosophy. Understanding the Nature of Mind (Citta) is essential to the practice of meditation and the path to liberation. This is an identification and narration of the Nature of Mind (Citta) in Buddhism to identify, in Buddhism, Citta is the mental aspect of a sentient being. It encompasses the totality of mental processes, including thoughts, emotions, perceptions, volitions, and consciousness itself. Citta is the dynamic and ever-changing stream of consciousness that arises and passes away in response to various stimuli and mental formations. It is not a fixed or permanent entity but a process shaped by causes and conditions.

Imagine the mind as a flowing river, with thoughts and emotions as ripples on its surface. This river of consciousness is Citta, the ever-changing aspect of our being. As we sit in meditation, we become aware of the constant flow of thoughts, feelings, and mental impressions passing through our minds. Sometimes, the river of Citta is calm and serene, with gentle ripples. At other times, it becomes turbulent with waves of strong emotions and turbulent thoughts. As we observe this river of consciousness, we begin to realize its impermanent nature. Just as the water in a river constantly moves, the thoughts and emotions in the mind arise, exist for a moment, and then pass away. In the practice of meditation, we learn to become a witness to the flow of Citta, without getting entangled in its currents. We observe thoughts and emotions as they arise, acknowledging their presence without judgment, and allow them to naturally subside. By doing so, we gain insight into the impermanence and transient nature of Citta. As we continue to meditate, we also discover the interconnectedness of Citta with the external world. We recognize how our thoughts and emotions are influenced by external stimuli and internal mental formations. The river of Citta is interconnected with the environment, just as a river's flow is affected by the landscape it traverses.

Moreover, in the process of self-discovery, we come to realize that there is no fixed self or ego controlling the flow of Citta. Instead, it is an ever-changing process, devoid of a permanent, unchanging self-entity. This insight aligns with the doctrine of Anatta (non-self), which teaches that there is no fixed identity or soul within Citta. By gaining a deeper understanding of the Nature of Mind (Citta) through meditation and contemplation, we develop wisdom and insight. This wisdom allows us to respond skillfully to the challenges of life, reducing suffering and cultivating compassion and kindness towards ourselves and others. The Nature of Mind (Citta) in Buddhism is the ever-changing stream of consciousness, characterized by impermanence, interconnectedness, and non-self. Through the practice of meditation and mindfulness, we can gain profound insights into the workings of Citta and use this understanding to embark on a transformative path towards liberation and enlightenment.

Impermanence (Anicca) and Mind

The Dhātu concept highlights the impermanent nature of all phenomena, including the mind. According to Buddhist teachings, the mind is ever-changing, influenced by various internal and external conditions. Thoughts, emotions, and mental states arise and pass away, demonstrating the fundamental truth of impermanence (anicca) (Ñāṇamoli & Bodhi, 2005; Bodhi, 2000). This recognition of impermanence encourages practitioners to cultivate mindfulness (sati) and wisdom (paññā), allowing them to observe the transient nature of their mental experiences without clinging to them (Analayo, 2003; Rahula, 1974).

In Vipassana meditation, practitioners closely observe the impermanent nature of all mental and physical phenomena, including the mind itself. This meditative practice involves attentiveness to thoughts, emotions, and bodily sensations, with the realization that all experiences arise, change, and cease (Analayo, 2016). Such direct observation helps individuals reduce attachment and aversion, fostering equanimity and insight into the nature of suffering (dukkha) and non-self (anatta) (Thanissaro Bhikkhu, 1997).

The Dhātu doctrine further reinforces the understanding that both physical elements—such as earth (paṭhavī), water (āpo), fire (tejo), and air (vāyo)—and mental states are in a constant state of flux. This insight into the impermanence of all conditioned phenomena (saṅkhāra) is central to Buddhist teachings and serves as a foundation for realizing the futility of attachment and the path to liberation (Ñāṇamoli & Bodhi, 2005; Bodhi, 2000).

Interconnectedness (Pratītyasamutpāda) and Mind

The Dhātu concept emphasizes the interconnectedness of all phenomena, including the Mind. In Buddhism, the Mind is not seen as an isolated, independent entity but rather as part of a complex web of causal relationships. The interactions between the Six Internal Dhātu (sense bases) and the Six External Dhātu (sense objects) shape our mental experiences. This understanding of interconnectedness encourages practitioners to recognize the interdependent nature of their thoughts and emotions, leading to greater compassion and empathy towards themselves and others. Interconnectedness (Pratītyasamutpāda), in Vipassana meditation, practitioners explore the interdependent nature of their experiences, including the mind. They observe how mental states arise in response to various causes and conditions, including sensory stimuli and internal mental formations. This understanding of interconnectedness fosters compassion and empathy, as it reveals the shared nature of suffering and the interconnectedness of all beings. Dhātu illuminates the principle of dependent origination, or Pratītyasamutpāda, which asserts that all phenomena are interconnected and arise due to causes and conditions. The Six Internal Dhātu (sense bases) and the Six External Dhātu (sense objects) are interconnected, leading to sensory experiences. This interconnectedness implies that nothing exists in isolation, and the understanding of this profound interdependence is crucial in breaking free from the cycle of suffering.

Anatta (Non-Self) and Mind

The Dhātu concepts align with the doctrine of Anatta, which asserts the absence of a permanent, unchanging self or soul. In the context of the Mind, this means that mental experiences and processes are not indicative of an enduring, fixed self-entity. Instead, the Mind is a dynamic and ever-changing stream of consciousness shaped by causes and conditions. Recognizing the non-self-nature of the Mind allows practitioners to let go of self-identification with their mental states, reducing the grip of ego and leading to a sense of freedom and liberation. Non-Self (Anatta), through Vipassana meditation, practitioners investigate the non-self (Anatta) nature of the mind and mental processes. They observe how thoughts and emotions emerge and pass away without a permanent, enduring self-entity behind them. This insight helps individuals detach from the identification with their thoughts and emotions, leading to a sense of freedom and liberation from the illusion of a fixed self.

Insight and Mind to Liberation from Suffering (Nirvana)

The Dhātu concepts are closely related to the practice of Vipassana (Insight) meditation. Through mindful observation of the Six Internal and Six External Dhātu, practitioners gain direct experiential insights into the impermanence (anicca), unsatisfactoriness (dukkha), and non-self (anatta) nature of all phenomena, including the mind (Bodhi, 2000; Ñāṇamoli & Bodhi, 2005). This transformative practice helps individuals break free from mental conditioning, gain clarity of mind, and develop wisdom that leads to a deeper understanding of reality and the mind (Analayo, 2016).

The Dhātu concepts in Buddhism provide a profound framework for understanding both the sensory experience and the nature of mind, which aligns deeply with the objectives of Vipassana meditation (Thanissaro Bhikkhu, 1997). Vipassana, a core element of the Theravāda tradition, is specifically aimed at cultivating deep insight into the impermanent and conditioned nature of existence (Rahula, 1974). Through continuous observation and contemplation of the dhātus, the practitioner not only gains theoretical knowledge but also develops direct experiential insight and wisdom (paññā) into the workings of reality (Analayo, 2003). This direct experience leads to insight into how the mind functions moment by moment, which is the essence of liberating knowledge in Buddhist practice (Bodhi, 2000).

Instead of relying solely on intellectual understanding, practitioners directly observe the arising and ceasing of mental and physical phenomena. This direct experience cultivates profound wisdom and insight into the nature of reality, aligning with the Dhātu concepts' emphasis on experiential understanding. In the Buddhist context, the understanding of Dhātu concepts is instrumental in the pursuit of liberation from suffering (Nirvana). By recognizing the impermanence and interconnectedness of all things, practitioners gain insight into the nature of reality and the mind. This understanding is crucial in letting go of attachments and cravings, which are the root causes of suffering, and ultimately attaining enlightenment or Nirvana. Liberation from Suffering (Nirvana), in the Buddhist context, the understanding of Dhātu concepts is instrumental in the pursuit of liberation from suffering (Nirvana). By recognizing the impermanence and interconnectedness of all things, practitioners gain insight into the nature of reality and the mind. This understanding is crucial in letting go of attachments and cravings, which are the root causes of suffering, and ultimately attaining enlightenment or Nirvana.

In summary, the Dhātu concepts provide a conceptual framework for understanding the nature of existence, while Vipassana meditation offers a practical and experiential approach to realizing these concepts. By integrating the insights from Dhātu concepts into their meditation practice, practitioners gain deeper awareness, wisdom, and insight into the true nature of the mind and reality. Vipassana meditation, guided by the Dhātu concepts, becomes a transformative path towards liberation from suffering and the realization of enlightenment. The Dhātu concepts in Buddhism provide a profound framework for understanding the Mind. Recognizing the impermanence, interconnectedness, and non-self-nature of the Mind through the lens of Dhātu concepts is essential for personal growth, self-awareness, and the journey towards enlightenment. By integrating these insights into their meditation and contemplative practices,

practitioners can cultivate a deeper understanding of the Mind and its role in the quest for liberation from suffering.

The Nature of Reality in Buddhism is characterized by impermanence, unsatisfactoriness, and the absence of a fixed self. Suffering arises due to attachment and craving, but liberation from suffering is attainable through the cultivation of ethical conduct, mental discipline, and wisdom as prescribed in the Noble Eightfold Path. By recognizing the interconnectedness of all phenomena and understanding the transient nature of existence, practitioners can gain profound insights into the Nature of Reality and work towards spiritual awakening and freedom from suffering. The Dhātu concepts sheds light on the nature of reality and the workings of the mind, particularly in relation to impermanence, interconnectedness, and the path to liberation. The Dhātu concepts in Buddhism provide a profound framework for understanding the Nature of Reality and the Mind. Through recognizing impermanence, interconnectedness, and the conditioned nature of the mind, practitioners can embark on a transformative path towards liberation and wisdom, leading to a deeper understanding of the self and the true nature of existence.

Implementation of Overview of the Term Dhātu in Buddhism

The term "Dhātu" holds deep significance in Buddhism, encompassing diverse aspects of the Buddhist teachings. It is a concept that provides valuable insights into the nature of reality, sensory experience, and the path to enlightenment. This overview explores the multifaceted meaning and implementation of Dhātu in Buddhism, shedding light on its relevance and implications for practitioners. Dhātu as Sensory Experience, in the context of epistemology, Dhātu refers to the eighteen elements that contribute to sensory experience. These elements include the six sense bases (sense organs), the corresponding six sense objects, and the resulting six sensory consciousnesses. Understanding Dhātu in this sense allows practitioners to explore the nature of perception and gain insights into the interplay between the senses, objects, and consciousness.

Implementation 1: Practitioners can apply the concept of Dhātu by observing their sensory experiences mindfully. By recognizing the arising and passing of sensations, emotions, and thoughts, they can develop a deeper understanding of the impermanent and interconnected nature of sensory perception.

Dhātu as Elemental Constituents, in a physical sense, Dhātu refers to the constituent elements of the material world. These elements include earth, water, fire, and wind, with the potential addition of space and consciousness. Recognizing these elemental aspects helps individuals understand the transient and interconnected nature of the physical universe.

Implementation 2: Contemplation on the elemental nature of reality can be integrated into meditation and daily life practices. Practitioners can reflect on the impermanence of the physical world and its connection to the larger cosmos, fostering a sense of awe and appreciation for the interconnectedness of all things.

Dhātu as the Path to Enlightenment, in certain contexts, Dhātu is synonymous with "gotra," signifying the final element that enables all beings to become buddhas. This interpretation highlights Dhātu's role in the process of enlightenment and ultimate liberation.

Implementation 3: Practitioners can use the concept of Dhātu as a reminder of their inherent potential for enlightenment. By nurturing qualities like wisdom, compassion, and ethical conduct, they can progress on the path towards awakening and spiritual liberation.

Conclusion

The term "Dhātu" in Buddhism holds significant importance as it encompasses various aspects of the Buddhist teachings. In its broadest sense, Dhātu refers to an element or constituent, representing both physical and mental phenomena. In the context of epistemology, Dhātu refers to the eighteen elements that play a vital role in sensory experience, including the six sense bases (sense organs), the six corresponding sense objects, and the six sensory consciousnesses that result from contact between the bases and objects. This understanding helps in the analysis of sensory perception and the nature of experience. In a physical sense, Dhātu refers to the constituent elements of the physical world, which are commonly recognized as earth, water, fire, and wind. Sometimes, space and consciousness are also added to the list. These elements are crucial for understanding the impermanent and interconnected nature of the material world. Additionally, Dhātu is synonymous with "gotra" in the Ratnagotravibhāga, signifying the final element that enables all beings to become buddhas. This reflects its significance in the context of enlightenment and ultimate liberation. Overall, the term Dhātu serves as a key concept in Buddhism, encompassing both the aspects of sensory experience and the elemental nature of reality. The concept of Dhātu in Buddhism serves as a profound analytical and contemplative framework that enables a deeper understanding of the nature of reality and the mind. Dhātu encompasses various dimensions: as the constituents of physical existence, the structure of sensory experience, and the potential for enlightenment. By examining the mind through the lens of Dhātu, practitioners recognize its impermanent, interconnected, and non-self-nature, aligning with the core Buddhist doctrines of Anicca, Pratītyasamutpāda, and Anatta. This recognition encourages detachment from fixed identity and fosters a transformative inner journey grounded in mindfulness and insight. As a result, the concept of Dhātu not only contributes to theoretical understanding but also facilitates practical realization through meditation, ultimately guiding practitioners toward liberation from suffering and the attainment of Nirvana.

Suggestions

1. **Academic Exploration:** Future research could examine the parallels between the concept of Dhātu and modern cognitive science, particularly in understanding perception, consciousness, and mental processes.
2. **Meditative Application:** Meditation instructors and practitioners are encouraged to integrate the contemplation of Dhātu into Vipassana practice, emphasizing experiential understanding over theoretical abstraction.
3. **Interdisciplinary Integration:** The Dhātu framework may be employed in holistic health and psychological therapy by highlighting the interconnection between mind, body, and environment, especially in mindfulness-based practices.
4. **Comparative Study:** A comparative analysis between the concept of Dhātu in early Buddhist texts and its interpretations in Mahāyāna and Vajrayāna traditions would offer broader insight into its evolution and application.

Body of Knowledge

1. **Definition and Significance of Dhātu in Buddhism,** "Dhātu" refers to the elemental constituents of both physical and mental realities. It operates as a conceptual lens to understand the world and the mind. The eighteen Dhātus—comprising six internal sense bases, six external sense objects, and six corresponding consciousnesses—form the basis of all experience.
2. **Dhātu and the Nature of Mind (Citta)** Citta, or the mind, is viewed as an ever-changing, dynamic stream of consciousness influenced by contact between the internal and external Dhātus. This model helps explain how thoughts, perceptions, and emotions arise due to causal interactions, and how mindfulness can reveal the mind's true nature as impermanent, conditioned, and devoid of self.
3. **Impermanence (Anicca) and the Mind** the Dhātu concept emphasizes that all mental and physical phenomena are transient. Through Vipassana meditation, practitioners observe how thoughts and emotions arise and dissolve. This insight into impermanence enables detachment from clinging, reducing suffering and fostering inner peace.
4. **Interconnectedness (Pratītyasamutpāda) and the Mind** Dhātu illustrates the dependent origination of phenomena. The Six Internal and Six External Dhātus are interdependent, forming a causal chain that shapes sensory and mental experiences. Recognizing this interconnectedness cultivates compassion and empathy, as all beings are seen as part of a shared, conditioned reality.
5. **Non-Self (Anatta) and the Mind** the Dhātu framework supports the doctrine of Anatta, the absence of a permanent self. Citta is not a fixed entity but a conditioned process. Understanding this non-self-nature of the mind allows practitioners to relinquish ego-identification and attain a deeper sense of freedom and clarity.
6. **Dhātu and the Path to Liberation (Nirvana)** Vipassana meditation, grounded in the contemplation of Dhātu, offers direct experiential insight into reality. By observing how sensory

experiences and mental phenomena arise and pass away, practitioners develop the wisdom necessary to overcome attachment, aversion, and delusion—key steps on the path to Nirvana.

7. Practical Implementation of Dhātu Concepts as Sensory Experience: Observing the eighteen Dhātus enables mindfulness of perception. As Physical Elements: Contemplation on earth, water, fire, air, space, and consciousness fosters insight into the interconnectedness of life. As the Potential for Enlightenment: In certain texts, Dhātu is equated with the innate potential (gotra) for Buddhahood, inspiring confidence and dedication on the spiritual path.

References

- Analyo. (2003). *Satipaṭṭhāna: The direct path to realization*. Windhorse Publications.
- Analyo. (2016). *Perspectives on Satipaṭṭhāna*. Windhorse Publications.
- Bodhi, B. (2000). *The Connected Discourses of the Buddha: A Translation of the Saṃyutta Nikāya*. Boston: Wisdom Publications.
- Gethin, R. (1998). *The Foundations of Buddhism*. Oxford University Press.
- Harvey, P. (2013). *An Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices (2nd ed.)*. Cambridge University Press.
- Ñāṇamoli, B., & Bodhi, B. (1995). *The Middle Length Discourses of the Buddha: A Translation of the Majjhima Nikāya*. Boston: Wisdom Publications.
- Rahula, W. (1974). *What the Buddha taught (Revised ed.)*. Grove Press.
- Thanissaro Bhikkhu. (1997). *The wings to awakening: An anthology from the Pali canon*. Dhamma Dana Publications.
- Wallace, B. A. (2001). Intersubjectivity in Indo-Tibetan Buddhism. *Journal of Consciousness Studies*, 8(5–7), 209–230.

BUDDHO

Buddhist Teachings, Scriptures, Practices, and Integrations

<https://so13.tci-haijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (Online)

เจ้าของวารสาร

โครงการวารสารพุทธโฆ กองงานพัฒนาวารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา
288 วัดจินดิติวหาร แขวงทรายกองดิน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร 10510

โทร. +66 646946539

Email: buddhist.inn.man@gmail.com

สำนักพิมพ์ โนเบล เอ็ดดูเคชั่น จำกัด

99/642 หมู่ที่ 1 ตำบลศิระจรระเข้ห้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ 10540

โทร. +66 980502649